

Özgün Makale

Kentleşme Sorununun Toplumsal Yansımaları: Kütahya İnköy Toplu Konutları İncelemeleri

The Social Reflections of the Urbanization Problem: A Case Study of Kütahya İnköy Toplu Konutları

Zübeyde Nazir

Doktorant, Anadolu Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü, Eskişehir, Türkiye

Öz

Plansız kentleşme, kent yapısına fiziksel ve sosyolojik açıdan zararlar vermektedir. Nüfus yoğunluğu, gecekondü sorunu ve konut ihtiyacı kent yapısının yeniden planlanarak dönüştürülmesini zorunlu kılmaktadır. Kentsel dönüşüm, sorunların çözümü için bir araç olarak görülse de bu uygulamalar kentlerde yeni toplumsal ve fiziksel sorunların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu araştırma, Kütahya’da kentsel dönüşüm uygulanması sonrası TOKİ tarafından inşa edilen İnköy Toplu Konutları’nda oluşan sosyolojik yapılanmayı incelemiştir. Çalışmada, nitel araştırma yöntemleri kullanılarak derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Toplanan veriler tematik analiz yöntemiyle değerlendirilmiş ve “modernleşme”, “eşitsizlik”, “ucuzluk” ve “değişen sosyal ilişkiler” başlıklı dört tema elde edilmiştir. Bu temalar “mimari, alt yapı ve çevre, kent olanaklarına ulaşma, TOKİ’ye ulaşmada eşitsizlik, TOKİ içinde eşitsizlik” kategorileri altında analiz edilerek yorumlanmıştır. Kent çeperinde oluşturulan alanların kentle bütünleşme çabası toplumu sosyokültürel ve sosyoekonomik olarak çok yönlü etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca kentlerin kentleşmesine yön veren kentsel dönüşümcü ve planlamacıların, politikacıların ve özel sektör

Abstract

Unplanned urbanization causes both physical and sociological damage to urban structures. Population density, the squatter housing problem, and the demand for housing necessitate the redesign and transformation of urban structures. Although urban transformation is seen as a tool to address these problems, such practices have led to new social and physical challenges in cities. This study examines the sociological structure formed in the İnköy Toplu Konutları, constructed by TOKİ following urban transformation efforts in Kütahya. Qualitative research methods were employed in the study, and in-depth interviews were conducted. The collected data were analyzed using thematic analysis, yielding four themes: “modernization,” “inequality,” “affordability,” and “changing social relations.” These themes were interpreted under the categories of “architecture, infrastructure, and environment; access to urban amenities; inequality in access to TOKİ housing; and inequality within TOKİ housing.” The findings reveal that efforts to integrate peripheral areas with the urban core have multifaceted sociocultural and socioeconomic impacts on society. Furthermore, it was observed that the neoliberal goals of urban transformation

Geliş Tarihi / Received: 20.01.2025 Kabul Tarihi / Accepted: 11.02.2025 Yayın Tarihi / Published: 24.02.2025

Sorumlu Yazar / Correspondence: Zübeyde Nazir, Eposta: zubejde_g@anadolu.edu.tr

Sorumlu Editör / Handling Editor: Nuray Özgülnar

Atıf için / Suggested Citation: Nazir, Z. (2025). Kentleşme Sorununun Toplumsal Yansımaları: Kütahya İnköy Toplu Konutları İncelemesi. Sosyal Bilimler ve Sağlık Bülteni (SoSa), KİŞ(13), 54-78.

*Bu makale, 2019 yılında Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Sosyoloji Anabilim dalında tamamlanan “Kentsel Dönüşüm Bağlamında Sosyal Dönüşüm: Kütahya İnköy Mahallesi İnköy Toplu Konutları Örneği” adlı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

girişimlerinin neoliberal hedeflerinin kentli sağlığını doğrudan etkilediği görülmüştür. Özellikle kenti ve kentlileri gecekonduylaştıran toplu konutların gecekondu yapısına benzer alt yapı, belediye hizmetleri, sağlık hizmetleri, ulaşım sorunu gibi olumsuz etkenler gözlenirken, kent merkezinde bulunamayan sosyal donatılar, yeşil alanlar, parklar, temiz hava ve şehir gürültüsünden uzaklık gibi olumlu etkenlere de ulaşılmıştır. Çalışmanın sonuçları, kentsel dönüşüm politikalarının sonuçlarının yalnızca mekânsal düzenlemeler olamayacağını, sosyal dinamiklerin kritik rolünü yeniden göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: kent, kentsel dönüşüm, kentsel düzenleme, sosyoloji, kent sosyolojisi

planners, policymakers, and private sector initiatives directly influence urban residents' well-being. While mass housing projects help cities and their residents escape from the squatter housing phenomenon, negative factors such as infrastructure resembling squatter areas, inadequate municipal services, healthcare, and transportation problems persist. On the other hand, positive aspects such as social facilities unavailable in city centers, green spaces, parks, clean air, and distance from urban noise were also identified. The results of the study reaffirm that the outcomes of urban transformation policies cannot be limited to spatial arrangements alone, highlighting the critical role of social dynamics.

Keywords: city, urban transformation, urban regulation, sociology, urban sociology

Giriş

Kentler, toplumsal olan her şeyin oluştuğu, değiştiği ve dönüştüğü yaşam alanlarıdır. Tarih boyunca, kültürü, ekonomiyi, sosyal gelişmeleri tüm karmaşıklığıyla içinde barındırmıştır. Toplamların fiziksel ve ekonomik ihtiyaçları, artan nüfus vb. ihtiyaçlar kentleri zamanla yıpratmış veya yeni yaşam alanları oluşturmayı gerektirmiştir. Bu durum literatürde kentlerin demografik, sanayi vb. nedenlerle değişmesi ve gelişmesi olarak kentleşmeye işaret eder. Kentleşmenin düzensiz ve çarpık olması sonucunda kentsel düzenleme ve yenilenme kaçınılmaz hale gelir. Bu çalışmanın amacı, Kütahya'da kentsel dönüşüm sonrası TOKİ tarafından oluşturulan İnköy Toplu Konutları'nda yaşamaya başlayan sakinlerin yeniden oluşturdukları gündelik pratikleri, sosyoekonomik değişimleri ve bu alanın kente eklenme süreçlerini sosyolojik olarak analiz etmektir. Böylece gelişmekte olan bir kentin kentleşme süreci incelenmiş olacaktır.

İlk kentlerin kurulmasında ekonominin payı önemlidir. Köle ekonomisinin son bulması ve ticaretin özgürleşmesi ile genişleyen pazar alanları, üretici güçlerin tekellerden kurtularak üretim fazlasına ulaşması, sanatçıların, zanaatkarların bir araya toplanarak pazar alanlarına odaklı yaşamaya başlamasıyla kentler oluşmaya başlamıştır (Özer, 2004, s. 6). Kent ile kapitalizmin ilişkisi tarih sahnesinde kentlerin oluşması ile bağlantılıdır. Özellikle sanayi sonrası gelişmelerle toplumsal ilişkileri derinden etkileyen kapitalist sistem, kentlerin şekillenmesinde rol almıştır. Kapitalizmin kent yaşamına olan etkisine odaklanan Giddens (2012, s.92), kentlerin hızlı büyümesinin, hızlı yaşamasının temelinde kapitalizm olduğunu vurgular. Ona göre kapitalizm aynı zamanda kır ve kent arasındaki ayrımın saydamlaşmasına da neden olarak kent yapısını değiştirmiştir. Kapitalizmin kentlere dolaylı etkisi ise ekonomik sistemlere göre şekillenen mahalleler, iş alanları, kurumsal ve kamusal binalardır.

Sanayi öncesi kent oluşumu incelendiğinde, her kentin farklı bir alanda uzmanlaştığı ve bu alanın merkezi haline geldiği görülmektedir. Dinsel, siyasal ve eğitim üzerine uzmanlaşan kentlerde nüfus artışı genellikle oldukça yavaştır. Üretim emek gücüne bağlı olduğu için kısıtlıdır. Artı ürünler muhafaza edilemediği için takas gerçekleşmektedir (Sjoberg, 2002, s. 38-39) ve bu takas küçük kentler arası ticaretin gelişmesini sağlamıştır. Sjoberg (2002, s. 40), sanayi öncesi kentlerin farklılaştığı önemli noktaya dikkat çekmiş, ona göre kentlerde etnik farklılıkların doğması toplumsal ayrışmalara ve “lonca” adı verilen mesleki grupların oluşmasına neden olmuştur. Bu loncalar, toplumlar arası ilişkileri güçlendirirken kendi pazarlarını oluşturmalarını ve bu pazarlar üzerinde söz sahibi olarak kentteki ekonomik örgütlenmeyi sağlamıştır. Sanayi öncesi kent sayılarının artmasının temelinde ticaretin yoğun olduğu kentlere ulaşımın zor olması ve diğer örgütlenmelerin müdahaleleri yer almıştır. Ticaretin yoğun olduğu kentlere ulaşım yollarında ticaret merkezleri haline gelen kentler oluşmaya başlamış ve bu küçük kentler göç alarak bu kentlerin büyümesini sağlamıştır (Uğurlu, 2017, s.41).

Sanayi sonrası üretim biçimlerinin değişmesi, teknolojinin gelişmesi, artı ürünün muhafaza edilme biçimleri toplum yapısıyla birlikte kentlerin de değişmesine neden olmuştur. Kentler artık ticari pazarların yanı sıra seri üretimin merkezi haline de gelmiştir. Üretimde buharlı makinelerin kullanılmaya başlanması küçük tesislerden büyük fabrikalara geçişi başlatmış, fabrikaların işçi ihtiyacı ise yine kentlere büyük göç dalgalarının gerçekleşerek kent merkezlerinin fazla nüfustan daralmasına ve kentin merkezin dışında çeperlere doğru sağlıklı yayılmasına neden olmuştur. Yolların fabrikalara göre şekillenmesiyle ve iş yerleriyle evlerin birbirinden ayrılması bu kentlerin sanayi kentleri olarak anılmasına neden olmuştur. Ayrıca ev ve iş yerlerinin birbirinden ayrılarak farklı meskenler olması konut fazlalaşmasına neden olmuştur (Akgür, 1997, s.71-72).

Demografik hareketlerin hızlanması, kentlerin gelişmesi, kültürel ve toplumsal değişmeler, kentlerin büyümesine ve uzmanlaşan kent toplumlarının sürekliliği sağlaması kentleşmeyi beraberinde getirmiştir. Kent bilimci Keleş’e göre (1984, s. 2), kentleşme demografik büyümekten daha fazlası olarak görülmelidir çünkü göçlerden etkilenerek kentte yaşayan insan sayısının artmasının yanı sıra kültür ve toplumsal yapı da değişime uğrar. Diğer etken ise kentte hukuk kurallarının varlığı, yönetim erklerinin kent merkezlerinde oluşu, toplumsal hak ve özgürlüklere kentlerde daha kolay ulaşılması anlayışı kentleşmenin sosyopsikolojik nedenlerinden olmuştur (Keleş, 1984). Kent ile kırsal arasındaki ilişkiyi çatışma olarak niteleyen Bookchin (1999: 31) ise, kentleşmeyi kent ve kırsal ayrı ayrı yok eden bir süreç olarak değerlendirmiş, ona göre kentleşme, her ikisinin de ayrı ayrı sahip olduğu kültürel ve kimlikli çeşitliliği yok eden bir olgudur. Yine ona göre kentleşme aile bağlarını, hoşgörüsünü, kırsalda yoğun olan tarımsal ilişkilerle beslenen kültürü yok ederek ilişkileri tek düze hale getirerek toplumsal dengeleri bozmaktadır. Bu anlamda kentleşmeyi olumlu ve olumsuz yanlarıyla ele almak daha doğru olacaktır çünkü kırsaldan kente gerçekleşen göçler aynı zamanda köyde yerleşik olan kültür ve ilişkilerin de kentlere göçü gerçekleşmektedir. Kırsaldan kente göçle birlikte kentte birçok farklılık oluşmuştur.

Öte yandan artan küreselleşme, kentleşmenin oluşumunu, kentlerin büyümesini ve gelişmesini başka bir boyuta taşımıştır. Kentleri uluslararası ekonomide pazarlanan bir metaya dönüştürmüş, kentler de “nesnelerin, mekanların, bilginin çok yönlü akıntıları” Ritzer (2011, s. 11) arasında akışa katılmıştır. Artık “sanayi kentleri” söylemi yerini “dünya kentleri” almaktadır, dünya

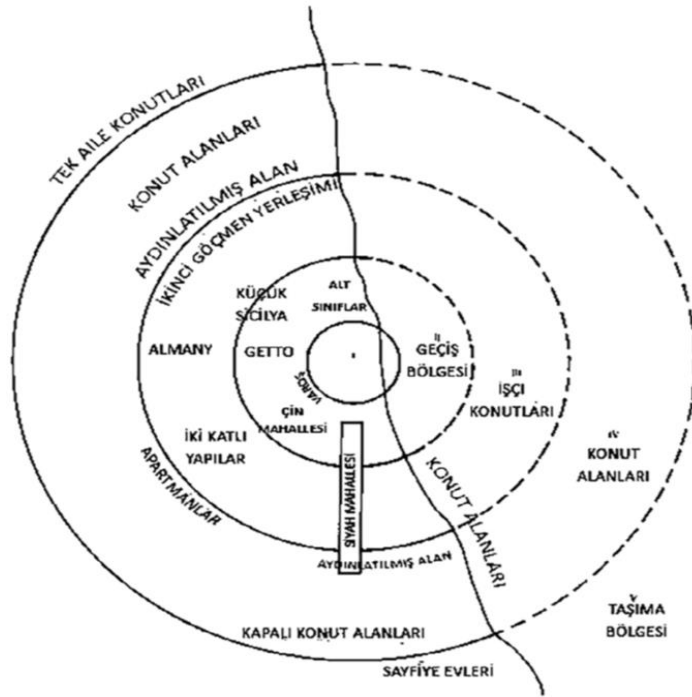
ekonomisi uluslararası değil küresel kabul edilmekte “ulusal ekonomiler sistemi yerine kilit kentsel düğümlerden oluşan ulusötesi ağlar” ekonomiye yön vermektedir (Ancien, 2011, s. 2475), bir kenti dünya kenti yapan küresel sermayeye yön veren çokuluslu şirketlere ev sahipliği yapıyor olmasıdır. Üstelik bu dünya kentleri, bir başka deyişle “dünya mal ve para piyasaları” (Giddens, 2008, s. 81) herhangi bir kentin sosyoekonomisini, kültürünü, toplumun gündelik akışını etkileyecektir.

Kentleşme ve Ekolojik Yaklaşım: Chicago Okulu Perspektifi

Hızlı kentleşmeler, güçlü miktarda göçler, ırkçılık ve etnik çeteleşmelerle oluşan kentsel örgütlenmeler kentlerin sağlıklı yapısını bozarak toplumsal sorunlar meydana getirmiştir. Bu sorunların giderilmesi ve kentlerin sağlıklı yapılandırılması için kent sorunlarının temeline inmek elzem hale gelmiştir. Bu amaçla Chicago Üniversitesi’nin sosyoloji bölümünde yapılan kent araştırmaları, kent sosyolojisinin gelişiminde ve kent sosyoloji tarihinde önemli yer tutmuştur. Okulun kurucularından ve kent kuramlarını oluşturan Robert E. Park ve Ernest W. Burgess yine bu okulun akademisyenleridir. Aşırı hızlı kentleşen Chicago kentinin sorunlarına çözüm arayan bu bilim insanları, yoğunlaşan göç ve artan nüfusla plansız kentleşen ve etnik çatışmalar, gibi güçlü suç çetelerinin baskınlığına çareler aramıştır. Bu okulda yapılan çalışmalar “ampirik verilerle” güçlendirilmiş, araştırma yöntemlerinde “katılımcı gözlem” ve “örnek olay” incelemesi kullanarak kuramsal ve klasik çalışmaları öncelemişlerdir (Marshall, 1999, s.97).

Kent sosyolojisi literatüründe önemsenmiş kuramlardan olan “ekolojik yaklaşım kuramı” Park, Burgess ve Mckenzie tarafından Chicago kentinin örgütlenme yapısı araştırılırken oluşturulmuştur. Ekolojik yaklaşım kuramı, doğada var olan “yerini alma”, “istila”, “rekabet” gibi yaklaşımları kent yaşamıyla özdeşleştirir ve kent olgusunu “doğal alan” olarak değerlendirir (Giddens, 2012). Kent yapılanmasının kendiliğinden, bir doğa olayı gibi yapılaştığını öne süren bu yaklaşım, kent merkezindeki yapılaşmanın toplumsal olayla bağıntılı olduğunu, kentsel genişlemenin ise kaçınılmaz olarak “yayılanın yanı sıra, birbirine zıt ve bir o kadar da kendini tamamlayan yoğunlaşma ve merkezden uzaklaşma süreçlerini” (Burgess, 1925, s. 52) doğal olarak kabul eder. Yani şekil 1’deki gibi kent çeperlerinin oluşumu kent doğasının kaçınılmaz bir sonucudur. Burada göz ardı edilen sermayenin kentsel üzerindeki etkisi ve ekonomi politik önem olmuştur.

Burgess (1925, s. 57), Chicago kentinin hızla genişlemesini kentin aldığı göçlerle nüfusun artışına bağlamış, şehirdeki yapılaşmanın sosyal örgütlenmelere göre gerçekleştiğini vurgulamıştır. Ona göre şehir merkez halkalar halinde genişlemekte, ilk çemberde merkezi iş alanı, ikinci çemberde sanayi alanı, üçüncü çemberde işçi sınıfının konutlarının bulunur, dördüncü çemberde orta sınıfın konutları, beşinci ve son çemberde ise yüksek sınıf konut bölgesi bulunur bu bölgeler toplumsal örgütlenme ile şekillenir. Burgess (1925) tarafından oluşturulan ve aşağıda görülen şekilde de bahsedilen şehir yapısı görülmektedir. Şekil 1’de görülen bu yapı, arazi rantı yerine doğadaki türler gibi sosyoekonomik grupların “rekabet”, “istila” ve “yerine” geçme süreçlerini ifade etmektedir (Özdemir, Şahin & Yetişkul, 2024).

Şekil 1. Burgess ve Mckenzie'nin (1925), eş merkezli çember modeli (Özdemir, Şahin & Yetişkul, 2024).

Ekolojik kuramda kapitalist sistemin topluma ve kente olan etkilerinin zayıf kaldığı görülmektedir. Ayrıca kent merkezinin ve bir sonraki çemberin gettolaştığı, gecekondu veya “slum area/yoksulluk semti” (Kıray, 1972) alanı olmuştur. Bu durum daha sonraki yıllarda sanayinin genişleyerek merkez dışına taşınmasıyla tam tersi bir şekil alarak arazi rantlarının etkisiyle yoksulluk/getto alanları şehir merkezinden dışlanacaktır. Böylece değerlendirilen kent merkezi “kapitalizmin sermaye mekânı” (Harvey, 1997) olarak yeni güvenli sitelerin, alışveriş merkezlerinin, eğlence mekanlarının inşa alanı olabilecektir.

1970 krizi sonrası Keynesyen üretim biçiminin yavaşça terkedildiği, tek merkezli sanayi üretimlerinden esnek üretim ve çalışma biçimine geçildiği neoliberal politikaların öne çıkmasıyla kentlerin sanayisizleşmeye başlaması ve yeni iş kollarının doğmasıyla çalışma mekanları değişmiş bu durum da doğrudan kent yapılanmasını etkilemiştir (Öztürk, 2024, s. 15). Değişen iş kolları beraberinde kent yapısını da değiştirmiş, orta ve orta üst sınıflar, çöküntü alanlarından kurtarılan mekanlara inşa edilen güvenli sitelere yerleşmiş bu mekanların eski sahipleri ise çeperlere yerleştirilmiştir. Kent merkezlerinde “yeni orta sınıfın taleplerine hitap eden mekânsal biçimler ortaya çıkmakta” (Öztürk, 2024), kent mekanları neoliberal piyasanın elinde yeniden şekillenmektedir.

Türkiye’de Kentleşme

Türkiye’de kentleşme, kırdan kente düzensiz ve yoğun gerçekleşmesiyle sanayii gelişiminden daha çok demografik nedenlerle olmuştur. 1982’lere kadar kır nüfusu kent nüfusundan daha fazlayken

2000’li yıllarda bu oran değişmiş ve kentli nüfusu kır nüfusundan daha fazla olduğu görülmüştür (TUİK, 2019). Türkiye’deki kentli nüfusunun artmasının arkasında kentin gelişmiş olmasından daha çok kırsaldaki olumsuz şartların çok fazla olmasıdır. Tarımda makineleşme ve yoksulluğun artması, kır nüfusunu kente göçe mecbur bırakmaktadır. Sağlık sorunları ve terör gibi olumsuz şartlar, kırdan yaşamın güvensizliği (Gündüz & Yetim, 1997, s. 110-111) kırdan kente göçlerin sebebi olmuştur.

Kentleşmenin sanayinin gelişmesi nedeniyle değil de demografik büyüme nedeniyle olması bazı sorunları beraberinde getirmiştir. Demografik olarak büyüyen kentler kaçınılmaz olarak çarpık kentleşmeyi doğurmaktadır. Ayrıca köy yaşamını sadece mekânsal olarak geride bırakılması, kente kır kültürünün de göç etmiş olması uyum sorunlarını da yaratmıştır. Genellikle kırdan kente göç, daha önce göç etmiş bir akrabanın takibiyle gerçekleşir, akraba tarafından karşılanan yeni kentli, evini yardımlarla kurar ve yardımlarla kentte yaşamaya devam eder. Böylece kentleşmenin kültürel alt yapısı, gelişmişliği ve kentsel kalkınma durumu sağlıklı şekilde gerçekleşir (Çan, 2014, s. 41-42). Bu hızlı nüfus artışını kaldıramayacak kentin alt yapı bulunmayan çeperinde işte bahsedilen bu akrabalarca el birliği ile yapılan “gecekondu” yapıları oluşmaktadır. Gecekondulaşma alanlarındaki köyden birlikte veya akrabalarla göç etmiş olmanın verdiği güvene ve oluşan sosyal ilişkilere dikkat çekmek önemlidir. Bu sosyal ilişki ağını “nöbetleşe yoksulluk” kavramını kullanarak inceleyen ve büyük bir sosyal değişim olarak tanımlayan Işık ve Pınarcıoğlu’na göre (2011), kente önceden yerleşip alışan göçmenler, bu ilişkileri zamanla rant ilişkisine dönüştürmüşlerdir. “Nöbetleşe yoksulluk”, en yalın ifadeyle, 1980 sonrası oluşan zorlu koşullarda ayakta kalma mücadelesi veren grupların, “göç dalgalarına katılarak kendi aralarında kurdukları ortaklık” olarak tanımlanabilir (Işık & Pınarcıoğlu, 2011, s. 155). Bu ortaklık, zamanla, ayrıcalıklı grupların ayrıcalıksız gruplar üzerinden ekonomik rant elde etmesine olanak sağlayan bir yapıya evrilmiştir. Dolayısıyla barınma ihtiyacının metalaşması, kentlerdeki eşitsiz yapıyı daha da derinleştiren temel unsurlardan biri haline gelmiştir.

Mübeccel Kıray (1972), gecekonduyun tanımının eski nüfus ve yetkililerce, “kente göçenlerin başkalarının arazisinde izinsiz ve düşük nitelikte yaptıkları yapılar” şeklinde yapıldığından bahseder. Yine Kıray (1972), gecekonduların kent çevresindeki boş alanlara aynı köyden aynı semtten gelen ailelerin desteklerle yaptıkları düşük bütçeli, kalitesiz yapılar olduğundan ve hızla farklı alan ve köylerden gelen göçmenlerle çeşitliliğin ve kalabalığın arttığından bahseder. Esasen bu kalabalıklaşma zamanla bu gecekondulaşan alanda alt yapı eksikliğinin getirdiği sorunların yarattığı sorunlar nedeniyle Kıray’ın (1972) deyiimiyle “yoksulluk semtine (slum area)” dönüşmektedir. Türkiye 2008-2018 Çevre Sorunları ve Öncelikleri raporu incelendiğinde plansız kentleşmenin bilançosu çevre sorunları, hava ve su kirliliği, toprak kirliliği, atık sorunu, doğal çevre tahribatı gibi sorunlar olmuştur (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2018, s. 1-7).

Kıray (1972), gecekondulaşmanın sosyal boyutlarına da değinmiştir, bunlar “güvenlik gereksinmesi” ve “göresel yoksunluk” tur. Kıray, köyden göç eden kimse için “kentteki eski köylü” söylemini kullanır, artık daha güvende hisseder ki kentte bir gecekondu edinmiş olmak bunun için yeterlidir. Köyden göç eden, köydekilere göre daha iyi durumdadır, çocuğu okula gidecektir, sağlık hizmeti vardır, Kıray’a göre bu memnuniyet kendini siyasal seçimlerde

göstermiştir, bu durum sosyal hareketlerin açmazlarına ve çelişkilerine düşene kadar böyle gidecektir (1972).

Türkiye kentleşmesi plansız ve çarpık olarak gerçekleşirken bir yandan da bu göçlere bağlı siyasi değişimler söz konusu olmuştur. Çakır'a (2011, s. 215-216) göre, gecekondu tartışmaları ülkede bir "sorun" olarak mı yoksa dar gelirli göçmen veya kentlilerin konut ihtiyacının bir "çözümü" mü olduğu yönündedir. Çakır (2011), 1950'lerden 1980'lere kadar olan süreçte, kentleşme ve konut politikaları kapsamında gecekonducuların bir sorun olarak değerlendirildiğini belirtmiştir. Bu sorunun çözümü ise yıkım, tasfiye ve gecekondu oluşumunu engelleme amacıyla sosyal konut inşa edilmesi önerilmiştir. Ancak aynı dönemde, gecekonducuların konut açığını gidermeye yardımcı olan bir çözüm olarak da görüldüğüne dikkat çekmektedir. İlki kente göçenlerin yersiz yurtsuz kalmasına sebep olurken ikinci tutum ise Çakır'ın da bahsettiği gibi plansız kentleşmenin sonsuz sorunu olarak halen devam etmesine yol açmıştır.

Türkiye kentleşmesi 1980'lerden sonra kırdan kente göç olarak devam etse de artık kentten kente "zorunlu göçler" olarak tanımlanan bu göçler terör, evlilik, atamalar ve eğitim gibi sebeplerle görülmeye başlanmıştır (Koyuncu, 2017, s. 365-367). Küçük kentlerden büyük kentlere göçü ve 1980 sonrası kentleşme politikalarının konut yetersizliğine çözümsüz kalmasıyla, "gecekondu apartmanlar" ortaya çıkmış, bu kaçak, çok katlı binalar alt yapı sorunlarının yanı sıra kalitesiz bina sorunu da yaratmıştır. Işık ve Pınarcıoğlu'nun da belirttiği gibi (2011, s. 164), gecekonducuların inşa edildiği dönemde kent dışında kalan bu alanlar, kentleşmenin ilerlemesiyle birlikte kent içinde kalmış ve böylece değer kazanmıştır. Bu durum, gecekondu bu alanda bulunan gecekondu sahiplerini, değerlendirilen arsadan faydalanabilmek için mevcut yapıya kaçak katlar eklemeye veya yapıyı yıkarak kaçak gecekondu apartmanları inşa etmeye yöneltmiştir. Dolayısıyla, oluşan bu kontrolsüz yapılaşma, kaçak yapıların affına ilişkin politikaların olanak tanınmasıyla kentin yaşam koşullarını kalitesizleştirmiş, sosyal donatı alanları gibi ihtiyaçlara yeterli yer bırakmamıştır. Sonuç olarak, bu kentlerde kentsel dönüşüm müdahaleleri kaçınılmaz hale gelmiştir.

Kentsel Dönüşüm

Plansız yapılaşan ve hızlı kentleşen kentlerin kaçınılmaz sorunlarına çözüm önerisi olan kentsel dönüşüm, düzenini yitirmiş, daralmış, sosyal ilişkilere cevap veremeyen, sağlıklı yaşama elverişli olmayan alanların temizlenmesi amacıyla başlanmıştır. Bu amaç kentin her alanını sağlıklı, kullanılabilir hale getirmektir. Kent bilimci Keleş (2017, s. 414), kentsel dönüşümü "toplumsal ihtiyaçlara göre devlet tarafından gerçekleştirilen dışsal bir müdahale şekli" olarak tanımlamıştır. Kentsel dönüşüm uygulamalarının gerçekleştirildiği alanlar çöküntü kabul edilen afet riski yüksek olan bölgeler, izinsiz inşa edilen yapılar, altyapı yetersizliği yaşayan sorunlu alanlar, tarihsel önem taşıyan fakat çarpık kentleşme nedeniyle tahrip edilmiş alanlar ve gecekondu alanlarıdır.

Kentsel dönüşümün 19. yüzyıldan beridir, kentin ihtiyacına göre çeşitli yöntemlerle fiziksel ve toplumsal bozulmaları gidermek amacıyla kullanıldığı görülmektedir. 1800 ve 1945 yılları arasında "kentsel yenileme", 1940'tan itibaren ise "kentsel gelişim", 1960 ve 1970 yılları arasında ise "kentsel dönüşüm" uygulamaları sıkça kullanılmıştır (Akkar, 2006, s.30-31). 1980 yılından

itibaren kentsel dönüşüm uygulamalarında artış yaşanmış, birçok kentsel alan yeniden yapılandırılmıştır.

En kapsamlı örneği sayılabilecek kentsel alan yenilemesi ise 1853 ve 1869 yılları arasında Fransa Valisi Hausmann tarafından Paris'e uygulanmıştır (Benevolo, 2006, s. 176-184). Başarılı kentsel dönüşüm uygulaması olarak kabul edilen bu uygulama, kentteki alt yapı sorununu çözmüş, ihtiyaç talebine uygun okullar ve hastaneler eklenmiş, nüfus artışı nedeniyle ihtiyacı karşılamayan alt yapı sorunları giderilmiş, kanalizasyon sistemi yenilenmiş, sosyal donatı alanları eklenmiş, sağlıklı, dar mahalleler yıkılarak yerine düz ve geniş bulvarlar inşa edilmiş ve kentte yaşayan insanlar bu süreç boyunca mağdur edilmemiştir. (Benevolo, 2006).

Kentsel dönüşümün ekonomi politik kısmı göz ardı edilmemelidir. Harvey (1997, s. 86-103), kentsel yenilemenin daha sağlıklı ve yaşanılır olduğunu kabul etse de yönlendirici olanın sermaye olduğunu vurgulamıştır. 2000'li yıllardan itibaren kentsel dönüşüm hız kazanmış daha sonraları fiziksel dönüşümün yanı sıra sosyal yapının dönüşümü, fırsat eşitsizlikleri, yoksulluk gibi toplumsal sorunları çözmeye odaklı projeler ön plana çıkmıştır (Erzene, 2013, s. 17).

1980 yıllarında seyrek denilebilecek özel sektör yapı girişimleri 2000 yılından sonra kamu projelerinde özel sektör iş birliği öne çıkmaya başlamıştır. Harvey'e göre (2008, 176-177) kamu ve özel sektör iş birliği kamunun ve halkın zararına olacaktır. Çünkü kent yenileme uygulamaları fiziksel yapıda başarılı olabilir fakat sosyal yapı için aynı başarıdan söz etmek mümkün değildir. Kentsel dönüşüm uygulanacak kentin ihtiyaçlarına göre farklı uygulamalar gerçekleştirilebilir. İhtiyaca göre her uygulama farklı tanımlanabilmektedir. Kentsel dönüşüm uygulamaları "alansal temizleme (Urban Clearance)", "yeniden canlandırma" (Revival revitalization), "Soylulaştırma" (Gentrification), "koruma" (conservation), "yenileme/yenilenme" (renewal/renovation), "yeniden geliştirme" (redevelopment), "yeniden üretim" (regeneration), "esenleştirme/eski hale getirme" (rehabilitation), "kentsel düzenleme" (urban improvement) olarak bilinmektedir. Küçük farklılıklar içeren bu uygulamaları kısaca tanıtmak gerekmektedir.

Alansal temizleme, en sık kullanılan yöntem olarak bilinir, bahsedilen süreç çöküntüye uğramış alanın yıkılması işlemini içermektedir (Özden, 2001). Bu işlem, yıkımın başlatılması ve yeniden inşa sürecini içerdiğinden, bu alanda yaşayanların mağdur olmaması adına önce eski sakinlerin taşınacağı bir alan belirlenmeli, ardından yıkım süreci sağlıklı bir şekilde başlatılmalıdır. Yeniden canlandırma, tarihi alanlarda yer alan yapıların zamanla yıpranarak sosyal canlılığını yeniden kazanmasını sağlama işlemi olarak bilinir, işlemler alanın ihtiyacına göre şekillenir (Giritlioğlu & Oruç, 2006, s. 235).

Soylulaştırma bir tür seçkin eleştirme olarak da bilinen bu işlem kentin sadece bazı alanlarında oluşan yıpranmanın ve eskimenin durdurulmasının sağlanması işlemidir, pürüzlü olanlarda sosyokültürel düzeltmeler gerçekleştirilerek yeni bir sosyal alan yaratır (Keleş, 2017).

Koruma, halen sağlıklı olarak işlevlerini yerine getirebilen büyük yapıların tarihsel ve kültürel değer taşıyan bölgeler içerisinde olması ve bu bölgenin korunmasını sağlayarak plansız

genişlemenin ve aşırı nüfus birikiminin önlenmesi işlemidir (Keleş, 2017). Yenileme/yenilenme, son olarak alansal temizlemeye benzeyen bu yöntem içerisinde yıkma ve yeniden inşa etmeyi içerir fakat sosyal yapı değişimine değil yalnızca kentin fiziki yapısında bir yenilenme kaygısı taşımaktadır bu alandaki yıkılma belli başlı yapıların yenilenmesinden ibarettir (Özden, 2008). Yeniden üretim uygulaması ise, çöküntü alanlar yıkıldıktan sonraki yeniden üretim aşamasını ifade etmektedir. Esenleştirme veya eski hale getirme uygulaması, yalnızca bölgesel alandaki iyileştirmeleri işaret eder, yenileme yönteminden farkı ise özellikle yaşanabilirlik niteliğini kaybetmiş eski konut alanlarının yenilenmesi olarak bilinir, buradaki kıstas mahalle huzurunun bozulmamasını sağlanmasıdır (Keleş, 2017).

Bu nitel çalışmanın saha alanını da kapsayan kentsel düzenleme uygulaması ise artan nüfus sonucu ortaya çıkan konut ihtiyacının düzenli bir şekilde hiç işlenmemiş bir alanın daha iyi kullanılmasını sağlamak için uygulanan bir kentsel dönüşüm biçimidir. Bu kentsel dönüşüm biçimi esasında kente yeni alanlar katılması işlemidir. Keleş (1980, s. 43), kentsel düzenlemeyi “bir kentin, tümünün ya da bir yerleşim yerinin bir bölümünün kendiliğinden gelişmesine engel olmak, bu gelişmeye toplum yararına bir biçim vermek amacıyla, yerleşim yerinin işlevleriyle toprak kullanımı arasında bir ilişki kurmayı öngören, geleceğe dönük bir kamusal eylem türü” şeklinde tanımlamıştır. Bu tanımda da vurgulanan, konuta ulaşmanın kendiliğinden gelişmesi durumu, konut sıkıntısı yaşayan kentlerin veya gelir düzeyi düşük bireylerin ev sahibi olabilmek adına kent çeperine yapılan gecekondulaşmanın önüne geçmektir. Sonuç itibarıyla kent merkezleri gecekonduardan arındırılıp yerine aynı sosyokültürel ilişkilerin daha sağlıklı bir şekilde devam edeceği mahalleler yerine alışveriş merkezleri, her ülkede her kentte görülmesi beklenen zincir mağazalar, markaların bulunduğu eğlence ve boş vakit alanları inşa edilmektedir. Elbette bunun da bir ihtiyaç olduğu söylenebilir, lakin göz ardı edilen kent merkezinden kent çeperine taşınmaya zorlanan/zorunda kalan kentlilerin kaybettiği mahalle kültürü, alışkanlıkları ve gündelik pratikleri, belki kazanç ve üretim alanları olmaktadır.

Hem dünyada hem Türkiye’de küreselleşme ve kentlerin ekonomik yeniden yapılandırılması, ekonomik büyüme ve rekabetçi strateji kaygısı kentlerdeki mekânsal yenilenmesinde “piyasa odaklı” dönüşümleri, kamu yararına göre hareket eden yerel yönetimler, üstlendikleri “girişimci görev tanımları” (Güzey, 2012, s. 67) ile siyasi ve ekonomik rantlar ön planda olmuştur.

Türkiye’de Kentsel Dönüşüm, TOKİ Uygulamaları ve Neoliberalizmin Kent Mekanlarını Yönetmesi

Türkiye’de kentsel dönüşüm 1960’lı yıllardan itibaren yasadışı konutlar ile mücadele edilmesiyle başlamıştır. 775 sayılı gecekondu kanunu, gecekondu alanlarında iyileştirme, temizleme ve yeni gecekonduaların oluşmasını önleyecek uygulamaları içermektedir (Yenice, 2014, s. 81). 1990 ve 2000 yılları arasındaki Avrupa Birliği’ne dahil olma çabaları Türkiye’de kentsel dönüşümü sıkça gündeme getirmiş, yerel yönetim mevzuatlarıyla birlikte kentsel dönüşüm uygulamalarında artış görülmüş, 5216 sayılı Büyükşehir Belediye kanunu ile kentsel dönüşüm yetkisini belediyeler yönetmeye başlamıştır (Aydınlı & Turan 2012, s. 66-67).

1999 Marmara Depremi büyük ölçüde can ve mal kaybı yaşandıktan sonra 2000’li yıllar kentsel dönüşüm ile kentlerde daha korunaklı ve sağlam yapılar inşa edilme girişimleri başlamış, Bayındırlık ve İskân Bakanlığı 2004 yılında Deprem Şurası’nda kentsel dönüşümüne yer vermiştir (Genç, 2014, s. 19). Daha sonraki yıllarda Türkiye’nin kentsel dönüşüm konusunda attığı önemli adımlardan biri 2011 yılında Çevre ve Şehircilik Bakanlığının kurularak Toplu Konut İdaresi Başkanlığı (TOKİ) tarafından yapılacak projeleri onaylama ve kamulaştırma görevini üstlenmesi olmuştur.

TOKİ, 1984 yılında kurulmuş, 2002 yılına kadar 43 bin 145 konut, 2003-2010 tarihleri arasında ise 435 bin konut üretmiş bu konutların 50 bini ise kentsel dönüşüm projesi kapsamında üretilmiştir (Avcı, 2013, s. 27-29). TOKİ’nin, yapımını üstlendiği projeler kentsel dönüşüm uygulamalarının birçoğunu içermektedir. Alan temizleme, yeniden canlandırma, soylulaştırma gibi uygulamalar sağlıklı planlanmadığında kentte hem fiziksel hem de sosyal yapı sorunlarına yol açabilmektedir. Bu sorunların önüne geçmek için 5366 ve 5393 sayılı belediye kanununun 76. ve 77. Maddesinde halkın projeye katılımının gerekliliği belirtilse de projeye dahil edilen bölgelerde yaşayan mahalleliler projeye dahil edilmediği veya katılımın kâğıt üzerinde kalmış olması bazı projelerin başarısız olmasına bazılarının ise yarım kalmasına neden olmuştur (Kuyucu, 2018, s. 369-370). Bu gibi olumsuz örnekler halkın kentsel dönüşümüne karşı olumsuz algılar oluşturmaya neden olmuş ve daha sonraki yıllarda kentsel dönüşüm neredeyse “rant projeleri” olarak anılmaya başlanmıştır. 6 Haziran 2024 tarihli Karar Gazetesi, bazı binaların kendiliğinden yıkılması haberini “Rant yoksa kepçe yok” ve “Rantsal Dönüşüm Projesi” başlığıyla manşet yapmıştır (Meridyen Haber, 2024).

Kentsel dönüşümün olumsuz algılanmasının diğer sebeplerinden biri de gecekondulu mahallelerinin yıkılıp daha fazla konut yapılması, özellikle belediye tarafından “zoralm” kullanılarak binaların yıkılması ve mahalle sakinlerinin bu alandan uzaklaştırılması, ilerde oluşan sosyal yapının göz ardı edilerek yıkılması, afet riski taşıdığı gerekçesiyle mahallelerinin uzaklaştırılıp daha sonra bu mahallede daha fazla konut ve yaşam alanı oluşturulmuş olması gibi problemleri içermesidir (Koçak & Tolanlar, 2008, s. 404-405). Kurtuluş’a göre, kentsel dönüşüm projeleri sadece Türkiye’de değil tüm dünyada amacının dışına çıkıp rant temelinde gerçekleşmiş olmasıdır. Ona göre kentsel dönüşüm projeleri ekonomik çıkarlar göz önünde bulundurulduğu ve gecekondulu bölgeleri gibi sağlıklı yapılanmış mahallelerin taşıdığı sosyokültürel değerleri tamamen yok sayması bu projelerin başarısız kabul edilmesine neden olmuştur (2012, s. 49-50). Genellikle kentsel ve yapısal anlamda başarılı fakat sosyokültürel yapının göz ardı edilerek başarısız kabul edilmesi nedeniyle olumsuzlukla anılan kentsel dönüşüm projelerinin nispeten başarılı olduğu, mağduriyetin daha az yaşandığı durumlar da görülmektedir. Denizli’de gerçekleştirilmiş araştırmanın sonucuna göre “eksiklikler olsa da yöre halkının TOKİ konutlarından memnun oldukları” sonucuna varıldığı görülmektedir (Kara, 2010, s. 116). Kentsel dönüşüm projelerinin uygulanma biçimine ve alanlarına göre farklı sonuçlar verdiği görülmektedir. Yerinden etme, sosyal yapıyı bozma veya göz ardı etme gibi sosyokültürel sorunlar (Aslanoğlu, 2011; Güneş, 2014; Alparslan & Tüter, 2016; Kuyucu, 2018) yaşanmadığında genellikle halk tarafından gecekonduya kıyasla daha iyi yaşam şartları sağlaması açısından memnuniyetle kabul edildiği sonuçlarına ulaşılmaktadır. Özellikle kentsel dönüşüm

uygulanacak alanların kentsel rantların dışında kaldığında kentsel dönüşümün mahalle ve kent sakinlerinin katılımıyla yararlı sonuçlar elde edilmesi de neoliberal dönüşümü görünür hale getirmektedir.

1980’li yıllardan itibaren Türkiye’deki kentsel dönüşümü neoliberal politikalar üzerinden okumak mekânsal dönüşümün üzerinde yükseldiği iki temeli görmeyi gerekli kılmaktadır: “Devlet ile sermaye arasında yeniden biçimlenen ilişkiler ve kentsel alanlarda yükselen sınıfların lehine düzenleme” ve “kentsel mekânın sermaye birikimi mantığının içine alması ile metalaştırılarak kamusal mekânın aşındırılması” (Kurtuluş, 2012, s. 51). Bahsedilen, özellikle İstanbul, Ankara ve İzmir gibi gecekondulu alanlarının “tekel rantlarına” sahip bölgelerde bir başka deyişle yeni orta sınıfın talepleri doğrultusunda yeniden üretilen kent merkezlerinde bulunuyor olmasıdır. Üstelik yine Kurtuluş’un (2012) belirttiği gibi bu gecekondulu alanlarının “tam olarak düzenlenememiş mülkiyet hakları ve imar sorunları” nedeniyle kamusal mülkiyetken özel mülkiyete geçişinin gerçekleşmesi bir nevi neoliberalizmin kent mekanlarını yönetmesi olarak yorumlanabilmektedir. İstanbul Sulukule Kentsel Dönüşüm Projesi (2011, BBCnews) ve Ayazma Dönüşüm Projesi (Adanalı, 2010, polit teknik.org) bahsedilen konuya örnek olacaktır.

Araştırma Yöntemi

Bu çalışma, 2019 tarihli “Kentsel Dönüşüm Bağlamında Sosyal Dönüşüm: Kütahya İnköy Mahallesi İnköy Toplu Konutları Örneği” başlıklı yüksek lisans tezinden elde edilen veriler değerlendirilerek oluşturulmuştur.

Bu fenomenolojik çalışmada Kütahya’da İnköy Mahallesi’ndeki TOKİ yönetimi tarafından oluşturulan İnköy Toplu Konutları’nda yaşayan sakinlerin, yeni oluşturulan yaşam alanında oluşturdukları gündelik pratikleri, sosyoekonomik değişimleri ve planlı olarak yeni oluşturulan kent mekânının kente eklemlenme süreçlerini incelemek ve sosyolojik olarak analiz etmek amaçlanmıştır. Katılımcıların deneyimlerini derinlemesine anlamak için derinlemesine mülakat tekniği tercih edilmiştir.

Katılımcılar amaçsal örnekleme tekniğiyle seçilmiş, İnköy Mahallesi’nde yalnızca TOKİ tarafından yapılmış konutlarda yaşayan sakinlerden oluşan, cinsiyet, yaş veya başka bir nitelik gözetmeksizin 30 kişiden oluşturulmuştur. İnköy Mahallesinde yaşayan diğer sakinler TOKİ yönetimince oluşturulan konutlarda yaşamadığı için araştırma örnekleme dahil edilmemiştir. Örnekleme yer alan her katılımcı araştırmaya gönüllü olarak katılmış, katılımcılarla İnköy Toplu Konutları sokaklarında, esnaflarının dükkanlarında ve parklarında görüşmeler gerçekleştirilmiştir. 30 katılımcı sonrasında verilerde benzerliklerin görülmesi sonucu yeterli veri doygunluğuna ulaşıldığına karar verilmiş ve saha çalışması sonlandırılmıştır. Veriler katılımcılardan yarı yapılandırılmış görüşmelerle elde edilmiştir, çoğunlukla katılımcıların da onayıyla ses kayıt cihazı kullanılmış, ses kaydına izin veremeyen birkaç katılımcının ifadeleri not tutularak alınmıştır. Daha sonrasında deşifreler yapılarak veriler tematik olarak anlamlı birimlere ayrılarak kodlanmış ve bu kodlar gruplandırılarak temalar oluşturulmuş, bu temalar araştırma sorularıyla ilişkilendirilerek analiz edilmiştir.

Katılımcılar, 12'si kadın 18'i erkek olmak üzere 30 kişiden oluşmaktadır. Araştırmanın konusu gereği katılımcılardan demografik bilgiler olarak yalnızca eğitim seviyesi, hanenin aylık ekonomik geliri, yaşı ve medeni hali öğrenilmiştir. Katılımcı yanıtları “K1, K2, K3...” şeklinde kodlanmıştır. Katılımcıların 7'si bekar ve yalnız, 2'si ise ailesiyle yaşamakta diğerleri ise evlidir. Katılımcıların 6'sı ortaokul, 5'i ilkokul, 8'si lise mezunu, 2'si liseye devam etmekte, 4'ü lisans ve 1'i yüksek lisans mezunudur. Katılımcılar arasında en düşük gelir o 2019'un asgari ücret miktarı olan 1603 TL, en yüksek ise 5000 TL olduğu görülmektedir.

Kütahya kentinde 01.04.2005 tarihli 142 sayılı belediye meclis kararıyla, Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Projesi kapsamında yapılandırılan İnköy Toplu Konutları'nı konu edinmiştir. Bu alan, Kütahya kent merkezi ve İnköy Mahallesi arasında kalan arazinin kentsel dönüşümün “kentsel düzenleme” uygulaması kullanılarak kentin planlı genişletilmesi amacıyla TOKİ tarafından oluşturulan yaşam alanıdır. Kent merkezi ve İnköy mahallesi arasında kalan İnköy Toplu Konutları'nda oluşan yeni yaşam alanı, dört etapta oluşan, her etapta daire olarak 1000 konutun bulunduğu ve genel olarak “3+1”, “2+1” odalar şeklinde yapılandırılan binalardır. Her konut 6 ve 8 kattan oluşmakta, binalar arasında 1. Etapta yeterli genişlik bulunurken diğer etaplarda genişliğin azaldığı görülmektedir. TOKİ yönetimi yalnızca 1. Etapın çevre düzenlemesini gerçekleştirmiş diğer etaplarınki özel yönetimlere bırakılmıştır. Bu nedenle diğer etapta bulunan binaların bahçelerinde yeterli bahçe düzenlemesinin yapılmadığı gözlemlenmiştir. Etaplardaki her bina kendi yöneticisini belirlemiş, adaların yönetiminin ise apartman yöneticileri tarafından belirlendiği öğrenilmiştir.

İnköy esasen köy iken 2014 yılından itibaren “Bütünşehir Modeli” yaklaşımı dolayısıyla tüm köyler ve beldeler gibi mahalle statüsüne getirilmiştir. İnköy Toplu Konutları'nda köyden ve kentten taşınarak yerleşenler, ev sahibi ve kiracı olarak yaşamaktadır. Bu alan hem hazine arazisi olarak hem de İnköy Mahallesi'nde yaşayan sakinlerin tarla veya arazileri imara açılarak kentsel dönüşümün uygulandığı alandır. Bu nedenle kent merkezi ve köy arasında bir geçiş “tampon bölge” alanı olarak görülebilir. İnköy mahallesi, İnköy Toplu konutlarının yapıldığı alanla neredeyse iç içedir. Dolayısıyla Kütahya Kenti'ndeki kentleşmenin halen devam ettiği de söylenebilir.

Creswell'in (2020, s. 334) belirttiği üzere, nitel araştırmacılar araştırmalarının doğruluğunu ve inanırılığını açıklamak için farklı stratejiler kullanırlar, bu stratejiler ise genellikle “veri çeşitlemesi, katılımcı teyidi ve uzman incelemesi” olarak bilinmektedir. Bu çalışmada geçerlik ve güvenilirlik için uzman incelemesi stratejisi kullanılmıştır. Verilerden oluşturulan tema ve kategoriler nitel araştırmalar üzerine çalışmış bir uzmanın kontrolünden geçmiştir.

Araştırma Bulguları

Araştırma süresince elde edilen veri analizi sonucunda dört tema oluşturulmuştur. Bunlar “modernleşme”, “eşitsizlik”, “ucuzluk” ve “değişen sosyal ilişkiler” olarak belirlenmiştir. Bu temalar ve kategorileri Tablo 1'de sunulmuştur. Tema kategorilerin oluşturulduğu katılımcı ifadesi örnekleri yine Tablo1'de verilmiştir. Bulgular temalar üzerinden sunulacaktır. Bu bulgular

katılımcı ifadelerinden elde edilen veriler doğrultusunda yeni bir yaşam alanında değişen toplumsal yapı incelenmiş ve temalandırılan katılımcı ifadeleri ile oluşturulan başlıklara aşağıda yer verilmiştir.

Tablo 1. Verilerden elde edilen tema ve kategori tablosu.

TEMA	KATEGORİ	AÇIKLAMA	ÖRNEK İFADE
MODERNLEŞME	Mimari	Apartmanla, bina özellikleriyle ilgili deneyimler	“Proje yapıları çok küçük evlere sığamıyoruz paramız buna yetti diye rezil oluyoruz keşke bir de çocuk odası olsaydı” (Kadın, evli, 42 yaş, ev kadını ilkökul mezunu)
	Altyapı ve Çevre	Kaldırımlar, yollar, çevre düzenlemesi	“Yakın çevrede atık değerlendirmesi eksik. Belediye bunları tahsis edebilirdi. Çevre içinde su sorunu var yani içme suyu yok. İnsanların yararlanacağı bir çeşme yok.” (Erkek, bekar, 40 yaş, Almanca öğretmeni, lisans mezunu)
	Kent Olanaklarına Ulaşma	Eğitim ve Sağlık Hizmetlerine ve Sosyal Ortamlara Yaklaşma	“Köyden geldik buraya çocuğumun eğitimi için.” (Kadın, evli, 37 yaş, ev kadını, ilkökul mezunu)
EŞİTSİZLİK	TOKİ’ye Ulaşmada Eşitsizlik	Kentsel dönüşüme girecek mahalleler konusunda, TOKİ’ye başvurma, kura ve ödeme süreçlerinde eşitsizlik	“Kuralarda bana çıkmıyor mesleğimden dolayı gelir seviyem yüksek olduğu için. Bu konularda oturmak istiyorum sürekli ev değiştirmekten bıktık. Proje bizleri de kapsamalı” (Erkek, evli, 47 yaş, polis memuru, yüksekokul mezunu)
	TOKİ İçinde Eşitsizlik	Altyapı ve çevre düzenlemeleri konusunda bloklar arası eşitsizlik	“TOKİ bize teslim edildiğinde sıkıntılıydı. Çevre düzenlemesi kadar iyi değildi bakımsızdı, TOKİ bakımı eksik kalmıştı, 3 + 1 gibi maddi durumu iyi olan bloklar bu sorunları kendileri çözerken diğer bloklar çözemedi” (Erkek, evli, 40 yaş, Bina görevlisi, ortaokul mezunu)
UCUZLUK	-	Yeni taşınılan mahallenin veya TOKİ konutunun piyasa ortalamasına göre daha ucuz olması	“Kira olarak daha ucuzdu o yüzden buraya geldik bir de annem için geldim burada oturuyordu. Çocuk büyötmek için bu alan daha sakın, güvenli.” (Kadın, evli 32 yaş, ev kadını, ilkökul mezunu)
DEĞİŞEN SOSYAL İLİŞKİLER	-	Geleneksel mahalle/gecekondu ilişkileri ile kentsel bölgede /apartman yaşamında kurulan ilişkilerin farklılığı	“Mahalle ilişkilerim burada daha iyi oldu. Daha önce oturduğum mahallede hep öğrenci vardı. Öğrenci adamı ben ne yapayım, o beni ne yapsın okulunda işinde gücünde. Burada komşularla pikniğe bile gidiyoruz.” (Erkek, 33 yaş, bekar, esnaf, lise mezunu)

MODERNLEŞME

Kentleşmeyi yalnızca aldığı göçlerle demografik değişimler olarak görmemek, köy ve kent ayrımına neden olan farklılıkları göz ardı etmemek gerekmektedir. Sosyal yapının değişimi, sosyal

sınıfın değişimi, kültürün zenginleşmesi, iş bölümü ve örgütlenmelerin değişimi tüm bunlar kentleşmenin yani bir diğer bakış açısıyla modernleşmenin olgularıdır (Bal, 2002, s. 51). Modernleşme kent üzerinde yaşanmaktadır. Kırsal alandan kente göç edildiğinde modernleşmenin bir parçası olmak, kentten eğitim, sağlık gibi hizmetlerin daha “modern olabilen yaşam alanları” (Ayata ve Ayata, 1996, s. 112-113) gibi beklentilerin olması anlamına gelir. Benzer şekilde gecekondulu mahallelerinden TOKİ konutlarına taşınan katılımcıların farklı beklentileri olduğu katılımcı ifadelerinde görülmüş ve ifadelerden elde edilen kategoriler, mimari, alt yapı ve çevre, kent olanakları başlıkları ile aşağıda verilmiştir.

Mimari

Modernleşme sürecinde ikamet edilen binanın niteliği önemlidir. Katılımcılar açısından gecekonduya benzemeyen, temiz, ısınan, kuru, çevre düzenlemesi yapılmış, yolları düzgün olan konutlarda yaşamak TOKİ'ye yüklenen anlamların ve TOKİ'den beklentilerin başında gelmektedir. Örneğin:

“Kentsel dönüşümden yanayım ben. Yaşadığımız kent daha modern bir halde. Alt yapı olarak, yol olarak, kaldırım olarak burası daha iyi o yüzden kentsel dönüşümü destekliyorum. Her yerin kentsel dönüşüme girmesi lazım” (Erkek, evli, 50 yaş, esnaf, lise mezunu)

Bu alıntıda vurgulanan memnuniyet, kentsel dönüşüm uygulamalarından biri olan kentsel düzenleme yönteminin kullanıldığı toplu konutlara yerleştirilen bireylerde genellikle bir sosyokültürel değer yitimi ya da yaşadığı mahalleyi terk etmenin vermiş olduğu mağduriyet (Kurtuluş, 2012, s. 50) görülmediği için genellikle bu alanda yaşayan insanlar ev sahibi olmanın vermiş olduğu memnuniyeti taşımaktadır. Benzer şekilde aşağıda görülen alıntılarda, karşılanamamış olsa da mimari ile ilgili beklentilere işaret etmektedir:

“Proje yapıları çok küçük evlere sığamıyoruz paramız buna yetti diye rezil oluyoruz keşke bir de çocuk odası olsaydı.” (Kadın, evli, 42 yaş, ev kadını, ilkokul mezunu)

“Balkon olmaması en büyük sıkıntım, pencere havası yetmiyor. Balkon olabilirdi. Çamaşırları yıkıyoruz evde kurutuyoruz, kurumuyor. Çamaşırları koridorlara asıyorlar, evde hava kalmıyor.” (Erkek, evli, 63 yaş, çiftçi, ilkokul mezunu)

Bu alıntılarda vurgulan memnuniyetsizlik ise gecekondulu sonrası taşınan toplu konutlardaki yaşam refahının beklentisinin karşılanmaması nedeniyle doğmuştur. Özellikle son alıntıda katılımcı köyden toplu konutlara taşınmış ve bu nedenle köyde alıştığı açık hava ve köy şartlarının kentte bulamamanın verdiği memnuniyetsizlik katılımcı ifadesine yansımıştır.

Altyapı ve Çevre

Binanın niteliği kadar yeni taşınan mahallenin altyapı olanakları ve çevre düzenlemesi de katılımcılar için önem arz etmiştir. Çünkü; daha önce ikamet edilen gecekondulu mahallelerinde alt

yapı sorunları çok fazla görülmektedir. Kıray'ın da (1972) belirttiği gibi, gecekondu mahalleleri, boş arazilere yapılan derme çatma, izinsiz evlerden oluştuğu için alt yapı sorunlarının ve belediye hizmetlerinin yetersiz kaldığı yaşam alanları olmuştur. Bu nedenle katılımcılar toplu konutlarda gecekondu mahallelerindekiyle benzer sorunlarla karşılaşmaktan rahatsız olduklarını ifadelerinde belirtmiştir:

“Çevre bakımı yok, yollar kötü durumda. Binaların etrafında hep çöp var çöplerin içinde yaşıyoruz.” (Erkek, bekar, 67 yaş, emekli, ilkokul mezunu)

“Yakın çevrede atık değerlendirme eksik. Belediye bunları tahsis edebilirdi. Çevre içinde su sorunu var yani içme suyu yok. İnsanların yararlanacağı bir çeşme yok.” (Erkek, bekar, 40 yaş, Almanca öğretmeni, lisans mezunu)

İnköy Toplu Konutları kent ve köy arasında kalmış bir mahalledir. Bu nedenle bir kentten beklenen modernleşmeyi yeterince karşılayamamış olması fakat bir köyden daha modern bir yerleşim olarak kent olması beklentisi katılımcı ifadelerinde görülmektedir:

“Burada yaşadığım tek sorun köpekler. Köpekler benim hayatımda resmen sıkıntı yarattılar. Çok fazla köpek var, saldırıyorlar. Ben çocuğumu parka korkarak indiriyorum. Bir tanesi saldırdığında on tanesi birden üstüme geliyor.” (Kadın, evli, 37 yaş, ev kadını, ilkokul mezunu)

“Çok fazla başıboş hayvan var. Köpek çok, gece iş dönüşünde ailem beni alıyor. Dağın başı gibi, ışıklar yetersiz çok geç geldiğim zaman ıssız ve korkunç görünüyor. Asla tek eve gidemiyorum.” (Kadın, bekar, 25 yaş, kuaför, lise mezunu)

İnköy Toplu Konutları'nın konumunda daha az yapılaşmış boş arazi bulunmasından dolayı ve köyden gelen başıboş köpeklerin kent merkezine kıyasla daha fazla bulunması toplu konutlarda yaşayan insanlar için güvenlik endişesi oluşturmıştır. Katılımcı beklentisi ise belediye hizmetlerinin toplu konutlardaki alt yapı ve çevre sorunlarını yeterli olmasıdır. Bu alanda yaşayanların kentlilik için beklentileri bu hizmetlere ulaşmaktır aradıkları şey kentli olabilmektir. Örneğin:

“Günlük alışkanlıklarım değişti, spor alışkanlığı kazandım. Yürüyüş yolları ve temiz hava var. Daha önce böyle bir fırsat yoktu. Park ve bahçeler daha yakın ve yürüme mesafesinde.” (Erkek, evli, 49 yaş, direksiyon eğitmeni, lisans mezunu)

Kıray (1972), köyden kente göç etmiş ve kentte bir gecekondu edinmiş “eski köylü” için çocuğu okula gidecektir, sağlık hizmeti vardır köydekilere göre daha iyi durumdadır yorumunu yapar. Benzer şekilde toplu konutlarda ise gecekondunun çevre kirliliğinden, birikmiş çöplerinden, görece yoksulluğundan, kalabalığından, gürültüsünden uzaklaşan kentten uzakta kentlinin beklentileri bu imkansızlıktan uzaklaşmak olduğu için beklentiler de bu yönde anlamlı olmuştur.

Kentin Olanaklarına Ulaşma

Üçüncü kategori olan kentin olanaklarına ulaşma, eğitim ve sağlık başta olmak üzere kentte sunulan hizmetlere ulaşabilmekle ilgilidir. Bulgular katılımcıların TOKİ'den beklentileri ve

şikayetleri arasında bu kentleşmenin son derece önemli olduğunu göstermektedir. Örneğin köyden kente göç sebepleri arasında yer alan eğitim, ekonomik koşullar nedeniyle kent merkezine yerleşim sağlanamazsa da kent çeperlerine ve kente yakın alanlara yerleşim gerçekleşebilmektedir (Erkan, 2002, s. 117-118). Bir katılımcı, çocuğunun eğitimini nedeniyle ve ekonomik koşullardan dolayı kent merkezine taşınamayacağını bu nedenle toplu konutları tercih ettiğin şu şekilde belirtmiştir:

“Köyden buraya taşınabildik, merkeze taşınacak durumumuz yoktu. Çocuğumun geleceği için köyden buraya taşındık. Çocuğumun eğitime ihtiyacı vardı köy okulundaki okula göndermek istemedik.” (Kadın, evli, 37 yaş, ev kadını, ilkokul mezunu)

Kent merkezindeki sosyal aktivitelere alışmış insanlar için kent merkezinden uzağa yerleşmek, ulaşım gibi problemleri doğurmuştur. Bir katılımcı erken saatte toplu taşıma araçları son seferlerini yaptığı için kent merkezindeki aktivitesini bırakarak eve erken dönmek zorunda kaldığını belirtmiştir:

“Kendimi şehirden uzak hissediyorum. Burada yaşamak beni kısıtlıyor. Saat 11.00’da otobüsler bitiyor. Erkenden eve dönmek zorunda kalıyorum. Yetersiz, gençlerin oturabileceği bir kafe olabilirdi. Parktan başka bir şey yok. Ulaşım arkadaş çevresi benim için sorun oldu, merkez bana daha iyi geliyor. Merkezde olsa (toplu konutlardan bahsediyor) daha iyi olurdu.” (Erkek, bekar, 18 yaş, öğrenci, lise)

Mekân sakinlerinin yaşadıkları mekâna duygusal değer atfetmesi, sosyal olarak yaşadıkları alana aidiyet hissetmesini sağlamaktadır böylece kişiler kendilerini mekânın bir parçası olarak güvende ve mutlu hissederler (Güleç ve Solak, 2017, s. 21). Oysa İnköy Toplu Konutları kent merkezine 6 km uzaklıkta olduğu halde kent merkezinde uzakta oluşturulan yeni yaşam alanı olduğu ve TOKİ yönetiminde sosyal donatı alanları dışında mağaza vb. dükkanların açılmaması nedeniyle bu alanda yaşayanların bu alanı kente ait hissetmediği görülmüştür. Bir başka katılımcı kentli olarak kendini kent merkezinden uzakta hissettiğini şu şekilde ifade etmiştir:

“Uzak hissediyorum. Ne eczane var ne tek el bayisi var, istediğim hiçbir şey burada yok e hani burası şehirdi! Alakasız yok, dağın başı burası, bir şeye ihtiyacınız varsa şehir merkezine gidiyorsunuz demek ki burası şehir değil başka bir yer.” (Erkek, evli, 47 yaş, esnaf, ortaokul mezunu)

Bir başka katılımcı toplu konutların bulunduğu alanda yaşamının kentte yaşamak gibi hissettirmedeğini ifadesinde şu şekilde belirtmiştir:

“Şehir gibi burası ama değil de iki arada kalmış çakma şehir olmuş. Şehir kültürü yok. İnsanları bağnaz nedenini bilmiyorum. Modern değil köy gibi demek haksızlık olur ama köyle kent arasında kalmış değişik bir yer burası.” (Kadın, bekar, 30 yaş, kuaför, lise mezunu)

Katılımcıların diğer yarısının tercih sebepleri ise iş, refah ve güvenli bir alan arayışı, akraba ve aileye yakın olabilmek ve eğitimidir. Katılımcıların çoğu kent merkezinden uzak olmak gibi birçok nedeni çevre gürültüsünden kalabalıktan kaçabilmek adına kabullenmiş görünmektedir. Bir katılımcı toplu konutlarda yaşamasının sebebini şu şekilde ifade etmiştir:

“Toplu konutlarda yaşamayı tercih ettik çünkü buralar sessiz sakin ve gürültüden uzak, derdi tasası daha az ve şehirden daha ferah fakat ulaşım kolay değil. Kesinlikle hayır! [kızıyor]. Şehre uzak olmak bir yandan iyi bir yandan da çok kötü. Trafik gürültüsü yok evet ama otobüse bi biniyoruz tam 45, 50 dakika yol mesafesi çekiyoruz.” (Erkek, bekar, 29 yaş, akademisyen, YL mezunu)

Kent olanaklarına ulaşma kategorisi TOKİ etapları arasındaki çevre düzenlemesi, binaların konumu, sosyal donatı alanına olan uzaklıkları, düşük ödemeli konutların kalite farkına göre bahçe düzenlemesi gibi kente ait olan kaynakların erişimi, katılımcı beklentilerinde yer almıştır. Harvey’in (2013) belirttiği gibi, sosyal eşitsizliğin giderilmesi ancak kent içindeki yapısal düzenlemelerle mümkün olup, bu düzenlemeler “erişebilir kaynakların” sağlanmasını gerektirmektedir.

EŞİTSİZLİK

İstanbul gibi gelişmiş kabul edilen kentlerde Sulukule ve Okmeydanı gibi alanlarda uygulanan kentsel dönüşüm uygulamaları yoğun mağduriyetler oluşturmuştur (Kuyucu, 2018). Kütahya henüz gelişmekte olan küçük bir kent olduğu için kent üzerinde rant kaygıları daha az belirlemektedir. Kent merkezinde “neoliberal şehircilik anlayışına” (Meder ve Bal, 2018) henüz geçilmekte olduğu için toplumsal karşılığı nadir görülmektedir. Oysa İnköy Toplu Konutları’ndaki mağduriyet daha çok katılımcıların hem TOKİ’ye ulaşma sürecinde hem de TOKİ konutlarına yerleştikten sonraki TOKİ’nin etap yönetimini özel sektöre ve ev sahiplerine bırakması gibi eşitsizliklerde görülmektedir. Toplu konutların yapısı gereği eşitliği vurgulayan bir sosyal devlet uygulaması olduğu düşünüldüğünde bu beklenti daha anlamlı olmaktadır.

TOKİ’ye Ulaşmada Eşitsizlik

Eşitsizlik temasının kategorilerinden biri olan TOKİ’ye ulaşmadaki eşitsizlikler, TOKİ’nin eşitliği vurgulayan özelliğine ters düşmekte ve katılımcıların mağduriyetler yaşamasına neden olmaktadır. Örneğin, bir katılımcı, İnköy Toplu Konutları’nda kiracı olarak barındığını, kentsel dönüşümün uygulanarak yenilenmesi gereken mahallede bir evinin olduğunu bu nedenle taşındığını ama evinin dönüşüm alanına dahil edilmediğini şöyle ifade etmiştir:

“Osmangazi Mahallesinde de kentsel dönüşüm projesi uygulandı. Benim de orada evim var ama kentsel dönüşüme girmedi. Kentsel dönüşüm müteahhitlerin keyfi durumlarına göre şekil alıyor. Onun için ben kentsel dönüşümden memnun değilim. Mağdur edildim.” (Erkek, evli, 50 yaş, emekli, ortaokul mezunu)

TOKİ ile ev sahibi olmak isteyen ve polis memuru olduğu için TOKİ koşullarını sağlayamadığından ev sahibi olamayan, toplu konutlarda kiracı olarak barınan katılımcı ise konutların proje kapsamının yetersiz olduğunu, bu nedenle mağduriyet yaşandığını dile getirmiştir:

“Kuralarda bana çıkmıyor mesleğimden dolayı gelir seviyem yüksek olduğu için. Bu konutlarda oturmak istiyorum sürekli ev değiştirmekten bıktık. Proje bizleri de kapsamalı” (Erkek, evli, 47 yaş, polis memuru, yüksekokul mezunu)

TOKİ projeleri, genel olarak dar ve orta gelirli ailelere sunulmaktadır. Toplu konut kredilerinin aylık ödenmesi ve ödeme başlangıcında alınan ön ödemeler aileleri ekonomik olarak zorlamakta, gündelik yaşamın sosyoekonomik akışının etkilenmesine neden olmaktadır (Alparslan ve Tüter, 2016, s. 27-32). Bu nedenle katılımcılara toplu konut kredisi öderken yaşamlarında nelerin değiştiği sorulmuş ve katılımcıların gündelik yaşamlarında ekonomik anlamda zorlandıkları görülmüştür. Örneğin, bir katılımcı TOKİ’den ev alabilmenin koşulu olan peşinat için konut kredisi kullandığını ve daha sonra bu krediden zarar gördüğünü belirtmiş, yine bir diğer katılımcı istenilen peşinatın hayat kalitelerini azalttığından bahsetmiştir:

“Konut kredisi kullandım. Ben kullandıktan sonra kredi faizlerinde düşüş yaşandı. Biz hala yüksek ödemeye devam ediyoruz. Hem dengesizlik hem haksızlık var” (Erkek, evli, 47 yaş, esnaf, ortaokul mezunu)

“Başvuruyoruz ama çıkmıyor. 3+1 olan konutlardan çıktı ama onda 45.000 TL peşinat isteniyor. Peşinatı ödeyemeyeceğimiz için katılamadık. TOKİ’den ev almak için hem özel bankadan çektiğimiz krediyi ödüyoruz hem de oturduğumuz evin kredisini ödüyoruz [katılımcı TOKİ’den ev alan diğer insanlardan bahsederek çoğul kullanmıştır]. Evlilikler bile bozuluyor inanırım. TOKİ evlerinde oturmak güzel ama ben kiracıyım. Bir türlü bana buradan ev çıkmadı. Bunun şans olduğunu düşünmüyorum. Yatırım için TOKİ’den ev alıp kiraya veren insanlar var. Evi olan insanlara çıkıyor işte demek ki ama bizlere, ihtiyacı olan insanlara çıkmıyor.” (Erkek, evli, 40 yaş, ilkokul mezunu)

Yukarıda alıntılanan katılımcı ifadelerinde İnköy Toplu Konutları’nda gerçekleştirilen kentsel dönüşüm kapsamında oluşturulan toplu konutların o bölgede yaşayan bireylerin hayatlarını sosyal olarak etkileyen yeni sorunlar meydana getirdiği görülmektedir. Genellikle yapılan peşinat ödemeleri ekonomik gerginliklere yol açmış ve çoğu zaman aile bütünlüğünün korunmasını zorlaştırmıştır. Aynı zamanda gündelik hayatın akışını etkilemiş, bazı aileler belirli sosyal alışkanlıklarını geri planda bırakmıştır.

TOKİ İçinde Eşitsizlik

Katılımcıların eşitsizlik sorunu yaşadığı bir diğer alanın TOKİ konutlarına yerleştikten sonra ortaya çıkan TOKİ binaları ve etaplar arasındaki farkların oluşmasıdır. Bir etabın diğer etaplardan iyi konumlanmış, yeşil alanlara ve ulaşım olanaklarına daha yakın olması mekânsal anlamda ayrıcalıklar konutlar arası ayrışma yaşanmasına neden olabilir. Bu ayrışmalar sonucu oluşan eşitsizlik, katılımcı ifadelerine şu şekilde yansımıştır:

“TOKİ alt yapısı çok kötü. Logarlar binanın çok yakınında yapılmış. Blokları su basıyor. İnce işçilikleri çok kötü, ilk 5 yıl TOKİ’nin atadığı site yönetimiyle çalışmak zorunda kaldık. Sorunlar giderilmedi. Ödeme şartlarında denetim olmadı. 7 blok parasını ödediği halde yeşil alan düzenlemesi bizim blogumuza değil diğer bloklara yapıldı. Bloкта

değiştirilmesi gereken yerler değiştirilmedi, sorunlar öylece kaldı.” (Erkek, evli 50, emekli ortaokul mezunu)

“Evler TOKİ bize teslim edildiğinde sıkıntılıydı. Çevre düzenlemesi kişisel kalmış. Şimdi gördüğünüz gibi değildi biz yaptık bunları. 3+1 blokların olduğu etap maddi durumu iyiydi kendileri yaptı. Durumu iyi olan bloklar sorunu kendileri çözerken diğerleri çözemedi düzensiz kaldı.” (Erkek, evli, 30 yaş, bina görevlisi, ortaokul mezunu)

“Okul yakın olduğu halde okul yolu uzak şekilde yapılandırılmış e çocuklar da kolay olanı seçer kum yoldan gidiyorlar. Bu kum yolun düzenlenmesi gerek. 1. Etap farkı da var. Ödemeleri daha düşük olan evlerin çevre düzenlemesi eşit değil. Semt pazarı uzak ve kalabalık. Sağlık ocağı sadece bir tane.” (Kadın, evli, 35 yaş, lise mezunu)

Yukarıda alıntılanan katılımcı ifadelerinde, Kurtuluş’un (2012) belirttiği gibi gecekondü mahalle sorunlarına benzer sorunların yaşandığı, gecekonduyu terk eden sakinlerin toplu konularda benzer sorunlarla karşılaşmış oldukları görülmektedir. Bu sorunların toplu konutlarda da görülmesi kentleşme probleminin şekil değiştirerek devam ettiğine kanıt niteliğindedir.

UCUZLUK

İnköy Toplu Konutları, kent ve köy arasında kalan, kent kadar modernleşememiş ama köy kadar kırsal ve kent olanaklarından geri olmayan bir yaşam alanı olarak dikkat çekici dikkat çekicidir. Kent merkezlerinin “yeni orta sınıfın taleplerine hitap eden mekânsal biçim” alması ve “markalaşma çabaları” (Öztürk, 2024) arasında pahalılaşması dar gelirli aileleri kent çeperinde yapılandırılan toplu konutlara çekmektedir. Katılımcıların neredeyse tamamı, kent merkezinin uzağında inşa edilen toplu konutları öncelikli olarak ekonomik nedenlerden dolayı tercih etmiştir:

“Ev sahibi olmak istedik, gücümüz buraya yetti maddi olarak.” (Erkek, evli, 65 yaş, şoför, ortaokul mezunu)

“Kira olarak daha ucuz, annem de burada oturuyordu ben de buraya geldim.” (Kadın, evli, 32 yaş, ev kadını, ilkokul mezunu)

“Buraya taşındık çünkü ailemin ekonomik durumu buraya uygundu hem de akrabalarımızın çoğu burada oturuyor. Biz de onlara yakın olmak istedik o yüzden buradan ev aldık.” (Kadın, bekar, 14 yaş, öğrenci, lise)

Kentsel düzenleme uygulaması ile konut ihtiyacının giderildiği İnköy Toplu Konutları, kentsel dönüşüm sonucu köy ve kent arasında oluşturulmuştur. Yeni kent alanı olarak kent merkezinden taşınanlar için ev sahibi olma, köyden taşınanlar için kent olanaklarına ulaşma ve kentli olma imkânı veren alan olmuştur.

Değişen Sosyal İlişkiler

Kent merkezlerinin kalabalık olması, çevre ve gürültü kirliliğinin artması, merkezin sıkışık hale gelmesi gibi problemler kent çeperinde merkezden uzak yaşam alanlarını bazıları için daha yaşanılabilir ve anlamlı kılmaktadır. Bu durum yeni yaşam arayışının önemli sebeplerinden olmuştur. Özellikle plansız kentleşen kentlerde, sosyal donatı alanlarına yer kalmamış olması,

yeşil alanların, parkların olmaması, çevre tahribatı ve kalabalık gibi sorunlar barınmak için yeni kentsel mekanların oluşmasını zorlamıştır (Özer, 2004, s. 67). Katılımcıların kent merkezinin uzağında, kent çeperinde inşa edilen toplu konutları tercih etme sebeplerinin çoğunluğu ekonomik sebepler olmuştur.

Mahalleler sosyal ilişkilerin geliştiği kentsel alanlardır. Her mahallenin kültürü, toplumsal ilişkisi orada yaşayanlar tarafından oluşturulur ve o mahalleye özgüdür. Gecekondulaşma sonucu oluşan mahalleler, alt yapının eksik kalması, mahalledeki örgütlenmelerin çeteleşmesi gibi sorunlarla çöküntü alanlarına dönüşür. Bu çöküntü alanları kaçınılmaz olarak kentsel ve bazen piyasa odaklı çözümlerle müdahaleye uğrar, sonuç olarak oluşan toplumsal ilişkiler yıkılır. Öte yandan tek katlı ve en fazla üç katlı konutların sosyal ilişkilerine alışık olan toplumların apartmanların çok katlı ve çok daireli yapılarına yerleşmeye başlaması sosyal ilişkilerin azalmasına neden olmuştur (Tekin, 2018, s. 103). TOKİ yönetimi nüfus yoğunluğuna karşı önlem almak adına, daha fazla konut üretmek ve neoliberal politikalar nedeniyle çok katlı konutlar üretmektedir. Dolayısıyla İnköy Toplu Konutları da çok katlı binalardan oluşmuştur.

Katılımcıların neredeyse hepsi daha önce tek veya daha az katlı gecekondu yapılarında yaşamış ve daha sonra İnköy Toplu Konutları'na taşınmıştır. Bu nedenle katılımcılara mahalle algılarındaki değişiklikler sorulmuş ve sonra zaten azalmış komşuluk ilişkilerinin taşındıktan sonra değişmediğini veya daha da azaldığı bulgusuna veyahut aynı komşuluk ilişkilerini bu konutlarda yeniden kurup devam ettirdikleri, hatta daha iyi komşuluk ilişkileri geliştirdikleri ifadelerine yer vermişlerdir.

Komşuluk ilişkilerinin değiştiğini gecekondu mahallesinden ve öğrencilerin daha sıklıkla tercih ettiği mahalleden görece daha iyi olduğunu vurgulayan katılımcı ifadeleri şöyledir:

“Mahalle ilişkilerim burada daha iyi oldu. Daha önce oturduğum mahallede hep öğrenci vardı. Öğrenci adamı ben ne yapayım, o beni ne yapsın okulunda işinde gücünde. Burada komşularla pikniğe bile gidiyoruz.” (Erkek, evli, 33 yaş, esnaf, lise mezunu)

“Buraya taşınınca mahalle ile ilgili düşüncem değişmedi, ilişkilerimiz azalmadı hatta daha da gelişti. Burada daha fazla mahalle bağımız oldu. Daha çok insan tanıdım. Komşularım çok iyi, arkadaş edindim. Daha önce gecekonduya oturuyordum komşuluk ilişkim bu kadar iyi değildi.” (Kadın, evli, 29 yaş, ev kadını, ilkokul mezunu)

Komşuluk ilişkilerini yitirdiklerini ifade eden katılımcıların ise toplu konutlara taşındıkları için mahalle ilişkilerinin yok olmadığı, sadece azaldığı ifadelerine yer verildiği görülmüştür. Örneğin bir katılımcı mahalle ilişkilerine karşı ilgisiz olduğunu dile getirirken bir başka katılımcı toplu konutlarla alakalı olmadığını komşuluk ilişkilerinin zaten yitirildiğini ifade etmiştir:

“Mahalle ruhu artık yok ya, eski oturduğum alanda da yoktu, şimdi de yok. Eskide kalmış mahalle ilişkileri. Bizim çocukluğumuzda kalmış yardımlaşma, yemeklerin yapılması dağıtılması. Yemeği bırak selam veren yok.” (Erkek, bekar, 40 yaş, Almanca öğretmeni, lisans mezunu)

“Daha önce 30 Ağustos Mahallesi’nde oturuyordum. Zaten komşuluk ilişkileri genelde zayıf, olumlu bir bağ artık kalmadı. O mahallede de yoktu burada da *yok* bu yüzden değişmedi. Şehir halkı olarak içimizde kalmamış, kimse başkasından yardım falan beklemiyor.” (Erkek, evli, 40 yaş, ilkokul mezunu)

Katılımcılardan bazıları ise toplu konutlara taşınmadan önce mahalle ve komşuluk ilişkilerinin daha önceki mahallelerine kıyasla azaldığını belirtmişlerdir:

“Açıkkası değiştiğini düşünüyorum. Eski mahallemde (Gecekondulu mahallesi) de azdı ama yine bu kadar yok değildi. Burada daha çok bireysel herkes. Herkes kendini düşünüyor, kendi halinde.” (Erkek, evli, 50 yaş, esnaf, lise mezunu)

“Eski mahallemizde ben çok mutluydum. Hiç eve girmezdim hep sokakta olurduk arkadaşlarımızla gezerdik tozardık. Şimdi evden çıkamıyorum, burada kimseyi tanımıyorum. Kimse yok, nefret ediyorum buradan.” (Kadın, bekar, 14 yaş, öğrenci lise)

“Apartman hayatına geçiş problem oluyor. Eskiden 6 dairelik evde oturuyordum. Komşuluk ilişkilerimiz sıkıydı orada. Şimdi 32 dairelik yerde oturuyorum ve sayı fazla olduğu için sıklık azalıyor ve kültür farklılığı oluşuyor.” (Erkek, evli, 49 yaş, direksiyon öğretmeni, lisans mezunu)

Yukarıda alıntılanan katılımcı ifadesinde nüfusun komşuluk ilişkisine değinilmiştir. Aynı şekilde başka katılımcı, Lois Wirth’ün (2002, s. 88-89), “nüfus sayısı arttıkça yüz yüze ilişkiler azalacaktır çünkü kişisel tanınma ihtimali düşmüş olacaktır” düşüncesine benzer ifadeyle mahalle kültürünün “ilçe gibi” benzetmesiyle bu alanda bulunmadığını ve zaten bulunmaması gerektiğini belirterek bu alanın modernleşen kentlerde olduğu modernleşmenin getirisi olan bireyselliğin sunduğu özgürlüğü vurgulamıştır:

“Mahalleden çok burası ilçe gibi oldu. Daha önce yaşadığım mahallede olan mahalle algısı burada yok. Mahalle algısı iyi bir şey değil zaten iyi ki yok. Burası bir yaşam alanı olduğu ve insanlar birbirini çok fazla tanımadığı için eski mahallelerde olduğu gibi kolayca birbirini eleştiremiyor. Mahalle algısının değişmesi iyi bir şey, insanlar daha bilinçli ve daha iyi oldu. Daha önce oturduğum mahallede insanlar bu kadar bilinçli değildi.” (Erkek, bekar, 29 yaş, akademisyen, YL mezunu)

Yukarıda alıntılanan katılımcı ifadelerinde komşular arası ilişkilerin azalmasında kentleşmenin olduğu kadar kentleşmeyle ilişkili modernleşmenin etkisi görülmektedir. Bauman’ın (2017) bahsettiği gibi, “modernizmin vaatlerinden biri de özgürlüktü, özgürlük de yalnızlığı beraberinde getirdi” ve kentleşmenin gerçekleştiği her alanda, sosyal ilişkilerin kaçınılmaz olarak azaldığı gözlemlenmiştir. İnköy Toplu Konutları ise ne tam anlamıyla kentleşebilmiş ne de kırsal karakterini koruyabilmiştir; bu durum, alanı bir geçiş bölgesi haline getirerek sosyal ilişkilerin farklı biçimlerde şekillenmesine yol açmıştır.

Sonuç ve Tartışma

Sosyoloji ve diğer disiplinler kent çalışmalarıyla kent yapısını inceler ve toplumsal yapıyı analiz eder çünkü kent yapılanması toplumu, toplum ise kent yapısını etkiler. Burada karşılıklı bir ilişki

söz konusudur. Kentleşmenin plansız gerçekleşmesinin yanı sıra kent mekanının neoliberal politikalarla rant alanına dönüşmesi, kentlinin huzurunu kaçıtır. Bu sebeple, toplumsal sorunlar ve karmaşalar yaratması kaçınılmazdır. Türkiye'nin her kenti kendine özgü seviyede gelişim göstermektedir. Üstelik sanayisizleşme ve hizmet sektörünün ön plana çıkması, plaza tipi iş yerlerinin çoğalması, alışveriş mekanları, zincir mağazalar gibi her kenti tek tipleştiren ve görünmez bir hedef çizgisine ulaşma çabasında olan kent yapıcılar, orta ve üst toplumsal sınıfların isteklerini öncelerken sosyoekonomik olarak dezavantajlı grupları göz ardı etmektedir.

Gecekondu ve çöküntü alanları kent sağlığını bozan, iyileştirilmesi gereken alanlardır fakat bunu yaparken mahallede oluşmuş toplumsal ilişki ve değerleri korumak önem arz etmektedir. Bu çalışmanın yapıldığı Kütahya kenti gibi henüz gelişmekte olan kentlerde rant mağduriyeti henüz görülme de kent yapısının yapılanma biçimi rantsal düzenlemelere yol açacak gibi görünmektedir. Küçük bir kent olarak bilinen Kütahya'da havalimanının yapılması kentin ekonomik ve mekânsal potansiyelinin yanlış kullanımının bir örneği olmuştur. Gecekondu alanlarını boşaltmak ve kentin yeni yaşam alanları oluşturmak çabaları, kent merkezinde ekonomik çıkar odaklı yapılaşmanın yolunu yapmak gibi görünmektedir. Dolayısıyla bu kent ve kentli geleceği için endişe yaratmaktadır. Burgess ve Mckenzie (1925) kentin ekolojik doğası gereği “yerini alma”, “istila” ve “rekabet” gibi doğal olarak yapılaşacağından bahsederken artık günümüzde bundan bahsetmek yeterince mümkün görünmemektedir. Kentlerin kentleşmesine yön veren kentsel dönüşüm ve planlamacılar, siyasi aktörler ve özel sektör girişimcileri olmuştur. Kütahya da bu kentlerden birisidir. Dolayısıyla bu çalışma, kentsel düzenleme uygulanarak ve TOKİ yönetimi tarafından oluşturulan İnköy Toplu Konutlarında yaşayan sakinlerin yeni yaşam alanlarındaki gündelik pratikleri, sosyoekonomik değişimleri ve bu kent çeperinde oluşturulan mekânın kente eklenme süreçlerini sosyolojik açıdan inceleyerek analiz etmeyi amaçlamıştır. Kütahya İnköy Toplu Konutları'nda yaşayan sakinlerin gündelik pratikleri ve sosyoekonomik değişimleri incelenmiş, elde edilen bulgular kentleşme politikaları, mekân ve kentli ilişkisi bağlamında sosyolojik olarak analiz edilmiştir. İnköy Toplu konutlarının TOKİ yönetimi gözlemlendiğinde sosyal ve ekonomik sorunlarla karşılaşmıştır. Katılımcıların neredeyse hepsinin ifadelerinde mahallenin sosyal ve ekonomik bakımdan yetersiz olduğu görülmüştür. Halbuki, sağlıklı ve yeterli olan bir mahalle, katılımcıların da beklentisinde olduğu gibi gelişmiş altyapıya, sosyal donatılara ve ekonomik fırsatlara sahip olmalıdır. Başta bina çevresi olmak üzere, parklar ve bahçeler daha düzenli ve sürdürülebilir bir şekilde bakım ve koruma altında tutulmalıdır. Komşuluk ilişkilerini teşvik eden sosyal donatılara daha fazla yer verilmelidir. Yol aydınlatmaları iyileştirilmeli ve atıkların zamanında toplanması gibi belediye hizmetleri verimli hale getirilmelidir. Hastanelerin, aile sağlığı merkezlerinin ve eczanelerin sayısı arttırılmalı ve erişimi kolaylaştırılmalıdır. Mevcut durum göstermektedir ki, TOKİ yönetimi ilk etabın satışı ve ev sahiplerinin yerleşmesinin ardından, diğer etaplardaki bahçe düzenlemesi ve altyapı sorunları gibi konuları özel sektörün arz-talep dinamiklerine bırakmıştır. Ancak, ev sahiplerinin taleplerinin yetersiz kalması nedeniyle toplumsal ihtiyaçların ekonomik taleplerle uyumlu bir şekilde karşılanıp karşılanmadığı tartışmaya açıktır. Katılımcılar arasında benzer bir tartışmanın, binaların kalitesinin satın alma maliyetini karşılamadığı üzerine yapıldığı görülmüştür. Öte yandan İnköy Toplu Konutları'nın yapıldığı 2006 yılında da “yoksul ve alt gelir grubuna yönelik” projeler olmasına rağmen peşinat fiyatlarının hane halklarının gelirlerine göre fazla olması hem peşinat

için özel olarak bankadan çekilen kredi hem de TOKİ'ye ödenen kredi olmak üzere çift kredi ödemeye mecbur bırakmıştır. Katılımcıların ekonomik olarak yıpranması gündelik pratiklerini ve sosyal alışkanlıklarını olumsuz etkilemiştir.

TOKİ konutları sakinlerinin TOKİ'yi ekonomik koşullar nedeniyle tercih etmek zorunda kalmış olmaları ve bu konutların kent merkezinden uzakta kent çeperinde yer alması, yani ekonomik anlamda dezavantajlı grupların kent merkezi dışına yerleştirilmesi Burgess'in “ekolojik kent kavramı” (1925), ile ters düşmüş, ancak neoliberal politika uygulamalarının bir yansıması olmuştur. TOKİ konutlarının ev sahipleri tarafından yatırım aracına dönüştürülmesi ve fırsatçı şekilde kiraya verilmesi kentsel dönüşümün dolaylı olarak rantla metalaşmasına neden olmuştur. Dikkat çeken diğer önemli bulgu ise gecekonduların alt yapı yetersizliği, nüfus sıklığı karşısında konut yetersizliği, çeteleşme ve hırsızlık gibi nedenlerle yıkılmak istenilmesidir. Ve fakat TOKİ konutlarında yine aynı şekilde alt yapı sorunlarının görülmesi, gece ışıklandırması ve ulaşım gibi belediye hizmetlerinin yetersiz kalması, kent çeperinde olması nedeniyle hırsızlığın daha yoğun görülmesi kentsel dönüşümün amacını anlamsız kılmış ve terk edilen gecekonduarda oluşan sosyal ilişkilerin zarar gören tek sonucu olduğu gerçeğini öne çıkarmıştır.

İnköy Toplu Konutları'nda mahalle ve komşuluk ilişkilerinin yeniden yorumlandığı görülmüştür. Bu alanda yaşayan sakinlerin gecekondu mahallesinde yaşarken zaten az olan komşuluk ilişkisinin toplu konutlarda daha da azalması ilişkilere dair beklentilerini değiştirmiştir. Ayrıca toplu konutlarda kiracı değişikliğinin sık sık yaşanması gecekondu mahallelerinde görülen sürekliliği, uzun yılların vermiş olduğu ilişki güvenini ve aitlik hissini engellemiştir. Katılımcı ifadelerinde toplu konutlarda yaşayanların mahalle algılarını yitirdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Mahalle söyleminin yerini etap ve blok söylemleri almıştır. Bir arada çok fazla konutun bulunması aidiyet hissi ve ilişkileri karmaşık hale getirmiştir. Komşuluk ilişkisi ve mahalle aidiyeti tek bina ve tek etaba ait olarak şekillenmiştir.

Kent merkezinden uzakta bir alanda ikamet etmek, gündelik hayatın tüm eylemlerinin neredeyse hepsinin kent merkezinde gerçekleşmesi kentten uzakta kentli için akışı zor hale getirmektedir. TOKİ siteleri alışveriş mekanlarını yalnızca sosyal donatı alanlarının içine sınırlamakta bu da alışveriş alanından uzakta olan etaplar için sorunlar yaratmakta, yaşamı zorlaştırmaktadır. Yine de ev sahibi olabilmek, bazı sakinler için kentin merkezinden uzak bir yaşamı kabullenmeyi gerektirmiştir.

Bu çalışma bulgularında da görüldüğü üzere kentsel düzenleme uygulamasında görünürde “yıkma”, “yerinden etme”, “soylulaştırma” gibi eylemler gerçekleşmese dahi kentin sosyolojik yapısı göz ardı edildiğinde toplumsal ilişkiler zarar görmektedir. Kent çeperine inşa edilen toplu konutlar kentli bireyi kentten uzaklaştırarak sosyal ilişkilerinde ve yaşam şekillerinde değişimler meydana getirmektedir. Çalışma sonucunda görülmüştür ki toplu konutlara taşınmak, kent merkezindeki bir noktadan diğerine taşınmaktan farklıdır.

Sonuç olarak, TOKİ tarafından inşa edilen İnköy Toplu Konutları'nın neoliberal politikalar çerçevesinde planlanmış ve sosyolojik ilişkileri göz ardı edilmiş bir yaşam alanı olduğu

görülmüştür. Bununla birlikte, planlamanın toplumsal sonuçları incelendiğinde, kentten uzakta kentlilerin gündelik pratiklerinin kentin geri kalanıyla sınırlı ölçüde bütünleştiği ve sosyoekonomik dengesizliklerin sürdüğü anlaşılmıştır. Bu durum, kentleşmenin yalnızca fiziksel mekanla sınırlı olamayacağını, aynı zamanda toplumsal yapıyı etkileyen karmaşık bir süreç olduğunu bir kez daha kanıtlamıştır.

Kaynaklar

- Adanalı, Y. (2010, 7 Eylül). Bir “Kentsel Aklama” Hikayesi: Ağaoğlu My World Europe... Politeknik.org. <https://politeknik.org.tr/bir-kentsel-aklama-hikayesi-agaoğlu-my-world-europe-yasar-adanalı/>
- Akgür, Z. G. (1997). Türkiye’de Kırsal Kesimden Kente Göç ve Bölgeler Arası Dengesizlik. Ankara: Başbakanlık Basımevi.
- Akkar, M. Z. (2006). Kentsel Dönüşüm Üzerine Batı’daki Kavramlar, Tanımlar, Süreçler ve Türkiye. *Planlama*, 2006(2): 29-38.
- Alpaslan, H. İ. ve Tüter, A. (2016). Kentsel Dönüşüm Sürecinde TOKİ Uygulamaları ve Halkın Algılarına Göre Değerlendirilmesi. *İstanbul Sosyal Bilimler Dergisi*, (12): 11-44.
- Ancien, D. (2011). Global city theory and the new urban politics twenty years on: The case for a geohistorical materialist approach to the (new) urban politics of global cities. *Urban Studies*, 48(12), 2473–2493.
- Aslanoglu, C. (2011). *Gecekondu Dönüşümü Pendik Örneği* [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı.
- Avcı, E. (2013). *Gecekondu Sorunun Çözümünde Kentsel Dönüşüm Projeleri Ankara Dikmen Vadisi Projesi Örneği* [Yayınlanmamış Doktora Tezi]. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı Kentleşme ve Çevre Sorunları Bilim Dalı.
- Ayata, A. G. ve Ayata, S. (1996). Konut, Komşuluk ve Kent Kültürü. Ankara: T.C. Başbakanlık Toplu Konut İdaresi Başkanlığı Konut Araştırmaları Dizisi.
- Aydınlı, İ. ve Turan, H. (2012). Kuramsal ve Yasal Çerçeve Türkiye’de Kentsel Dönüşüm. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (28): 61-70.
- Bal, H. (2002). Kent Sosyolojisi (2. bs.). Isparta: Fakülte Kitabevi.
- Bauman, Z. (2017). Modernlik ve Müphemlik. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- BBCnews. (2011, 10 Kasım) https://www.bbc.com/turkce/haberler/2011/11/111110_guardian_sulukule erişim tarihi 11.01.2025
- Benevolo, L. (2006). Avrupa Tarihinde Kentler, (N. Nirven, Çev.). İstanbul: Literatür Yayıncılık.
- Bookchin, M. (1999). Kentsiz Kentleşme: Yurttaşlığın Yükselişi ve Çöküşü (B. Özyalçın, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Burgess, E. W., Park, R. & McKenzie, R. (1925). The City. Chicago: University of Chicago Press.
- Craswell, J. W. (2020). Eğitim Araştırmaları: Nicel ve Nitel Araştırmanın Planlanması, Yürütülmesi ve Değerlendirilmesi. İstanbul: Edam Yayın.
- Çakır, S. (2011). Türkiye’de Göç, Kentleşme/Gecekondu Sorunu ve Üretilen Politikalar. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 23, 209-222.
- Çan, F. M. (2014). *Türkiye’de Kentleşme ve Bölgesel Kalkınma* [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı.
- De Jong Gierveld, J., Van Tilburg, T.G. ve Dykstra, P.A. (2006). Loneliness and Social Isolation. D. Perlman and A. Vangelisti (Ed.), The Cambridge Handbook of Personal Relationships, Cambridge- UK: Cambridge University. Page: 486
- Erkan, R. (2002). Kentleşme ve Sosyal Değişme. Ankara: Bilimadamı Yayınları.
- Erzene, İ. Ş. (2013). *Kentsel Dönüşüm ve Uygulanabilirliği ile İlgili Bir Yöntem Yaklaşımı* [Yayınlanmamış Doktora Tezi]. İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Genç, F. N. (2014). Gecekonduyla Mücadeleden Kentsel Dönüşüme Türkiye’de Kentleşme Politikaları. *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi Dergisi*, 1(1): 15-30.
- Giddens, A. (2012). Sosyoloji İ. Yılmaz vd., (Çev.), İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Giddens, A. (2008). Modernliğin Küreselleşmesi. D. Held ve A. McGrew (Ed.), *Küresel Dönüşümler* içinde (81-87). Ankara: Phoenix.
- Giritlioğlu, G. D. ve Oruç, C. (2006). Şehir Eski Merkezlerinde Yeniden Canlandırma: İstanbul Eminönü Örneği. *İTÜ Dergisi*, 5(2): 233-241.
- Güleç Solak, S. (2017). Mekân-Kimlik Etkileşimi: Kavramsal ve Kuramsal Bir Bakış. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(1): 13-37.
- Gündüz, M. ve Yetim, N. (1997, Ağustos). Terör ve Göç. 2. Ulusal Sosyoloji Kongresi, Toplum ve Göç, Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası, Ankara.
- Güneş, S. (2014). *Kentsel Dönüşümde Kentsel Haklar ve Soylulaştırma: Şerifali Çiftliği Bölgesi İmar İskân Evlerinde Yapılan Niteliksel Bir Araştırma* [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı.
- Güzey, Ö. (2012). Türkiye’de Kentsel Dönüşüm Uygulamaları: Neo-Liberal Kent Politikaları, Yeni Kentsel Aktörler ve Gecekondu Alanları. *İdealkent*, 3(7), 64-83.
- Harvey, D. (1997). Postmodernliğin Durumu. (S. Savran, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Harvey, D. (2008). Umud Mekânları. (Z. Gambetti, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Harvey, D. (2013). Sosyal Adalet ve Şehir. (M. Morali, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Işık, O. & Pınarcıoğlu, M. M. (2011). *Nöbetleze Yoksulluk Gecekondulaşma ve Kent Yoksulları: Sultanbeyli Örneği*. İletişim Yayınları.

- Kara, H. (2010). Denizli Şehrinde Gecekondulaşmanın Önlenmesi ve Toplu Konutlar. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 15(23): 103-118.
- Karar Gazetesi. https://www.meridyenhaber.com/rantsal-donusum-faciasifelakete-hazirligin-temeli-olan-kentsel-donusumde-rant-yoksa-kepce-yok-anlayisiyla-hareket?utm_source
- Keleş, R. (1980). Kentbilim Terimleri Sözlüğü. Ankara: Sevinç Basımevi, TDK yayınları.
- Keleş, R. (1984). Kentleşme ve Konut Politikası (Kentbilim İlkeleri). Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi ve Basın-Yayın Yüksekokulu Basımevi.
- Keleş, R. (2017). Kentleşme Politikası. Ankara: İmge Kitabevi.
- Kıray, M. (1972). Gecekondu: Az Gelişmiş Ülkelerde Hızla Toprakdan Kopma ve Kentle Bütünleşememe. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 27(03). https://doi.org/10.1501/SBFder_0000001108
- Koçak, H. ve Tolanlar, M. (2008). Kentsel Dönüşüm Uygulamaları (Aydın ve Afyonkarahisar Örnekleri). *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10(2): 397-415.
- Koyuncu, A. (2017). Türkiye’de Göç ve Kentleşme. K. Alver (Der.), Kent Sosyolojisi. Konya: Çizgi Kitabevi: 359-375.
- Kurtuluş, H. (2012). Kentsel Dönüşüm Modern Kent Mitinin Çöküşü Çerçevesinden Bakmak. *Planlama Dergisi*, (54): 49-53.
- Kuyucu, T. (2018). Kentsel Dönüşümün Başarısızlığının Kurumsal ve Hukuki Sebeplerine Dair Bir İnceleme. *Tesev İyi Yönetim Tartışmaları*. <http://www.tesev.org.tr>. [9 Mart].
- Marshall, G. (1999). Sosyoloji Sözlüğü. (O. Akınhay, D. Kömürçü, Çev.). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Meder, M., & Bal, S. (2018). Soylulaştırma ve Ankara Dikmen Vadisi Örneği. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (32), 211-223.
- Özdemir, S., Şahin, M. R., & Yetişkul, E. (2024). Geleneksel Kent Modellerinden Karmaşık Sistem Modellerine Geçiş. *Planlama*, 34(2)
- Özden, P. P. (2001). Kentsel Yenileme Uygulamalarında Yerel Yönetimlerin Rolü Üzerine Düşünceler ve İstanbul Örneği. *I. Ü. Siyasal Bilgiler Dergisi* 24(23): 255-270.
- Özer, İ. (2004). Kentleşme Kentleşme ve Kentsel Değişme. Bursa: Ekin Kitabevi.
- Öztürk, Ö. (2024). *Bir Marka Kent Olarak Antahya: Yeni Kentleşme Pratiklerinin Kent ve Kentliler Üzerindeki Etkileri*. [Yayınlanmamış Doktora Tezi]. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ritzer, G. (2011). Küresel Dünya (Çev: M. Pekdemir). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Sjoberg, G. (2002). Sanayi Öncesi Kenti (B. Duru ve A. Alkan, Der. Çev.). 20. Yüzyıl Kenti, Ankara: İmge Kitabevi, 37-54.
- T. C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı. (2014). *Kütahya “Şehir Kimliği” Çalıştayı Sonuç Raporu*. Kütahya.
- T. C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı. (2018). *Türkiye Çevre Sorunları ve Öncelikleri İnceleme Raporu*. Ankara.
- Tekin, G. (2018). Modern Kentin Nostaljik İmgesi: Yeni Nesil Mahalleler. *Millî Folklor Uluslararası Kültür Araştırmaları Dergisi*, 30(119): 100-113.
- TÜİK Gösterge Uygulaması. (2019). <https://biruni.tuik.gov.tr/ilgosterge/?locale=tr> [2 Mart].
- Uğurlu, Ö. (2017). Kentlerin Tarihsel Gelişimi. A. Kanbak vd., (Der.), Türkiye Perspektifinden Kent Sosyolojisi Çalışmaları, İstanbul: Örgün Yayınevi, 25-70.
- Wirth, L. (2002). Bir Yaşam Biçimi Olarak Kentleşme. (B. Duru, A. Alkan, Çev.), (Der.), 20. Yüzyıl Kenti, Ankara: İmge Yayınevi, 77-106.
- Yenice, M. S. (2014). Türkiye’nin Kentsel Dönüşüm Deneyiminin Tarihsel Analizi. *Bahçeşehir Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 16(1): 76-88.